

Δομική κρίση, πόλεμος και προοπτικές ανάπτυξης-διεξόδου απ' τα συστημικά αδιέξοδα για τη χώρα και την ανθρωπότητα

Δ. Πατέλης. Αναπληρωτής Καθηγητής Φιλοσοφίας Πολυτεχνείου Κρήτης

Περίληψη

Η εισήγηση επικεντρώνεται στο θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της διερεύνησης του συγχρόνου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, και της εποχής. Αναδεικνύει το χαρακτήρα εκείνων των δομικών-διαρθρωτικών αντιφάσεων της κεφαλαιοκρατίας, η επίλυση των οποίων στα πλαίσια του συστήματος είναι εγγενώς συνδεδεμένη με καταστροφικές διαδικασίες, κρίση και πόλεμο (κοινωνικό, οικονομικό και θερμό παγκόσμιο). Σε αυτό το πλαίσιο εξετάζονται και εκείνες οι κατευθύνσεις βίαιης επιβολής διακρατικο-μονοπωλιακού καθεστώτος «αποικίας χρέους». Τα φαινόμενα αυτά είναι συνυφασμένα με την πλήρη υπαγωγή της ανθρωπότητας (λαών, χωρών και περιοχών) στην κυριαρχία ορισμένου κέντρου, το οποίο δια της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος του, αποκλείει κάθε δυνατότητα αυτοτελούς, κυριαρχικής και ολοκληρωμένης ανάπτυξης της κοινωνίας.

Το σύγχρονο στάδιο του Ιμπεριαλισμού προσδιορίζεται ως *το διακρατικό-μονοπωλιακό στάδιο της κεφαλαιοκρατικής υπαγωγής της ανθρωπότητας στους διεθνικούς-πολυεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους, σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο*. Σε αυτό το στάδιο σημειώνονται διαρθρωτικές αλλαγές στον παγκόσμιο και περιφερειακό καταμερισμό εργασίας, συνδεδεμένες με επαναπροσδιορισμούς των όρων και των ορίων εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. Τα δομικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου σταδίου της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης αναδεικνύονται σε συνάρτηση με τη διακρίβωση: 1) του σημερινού εσωτερικού ορίου εκτατικής ανάπτυξης του κεφαλαίου (Σύγχρονη μορφή του Μονοπωλίου: Διεθνικοί Πολυκλαδικοί Όμιλοι) που υπάγουν στον εαυτό τους τον κόσμο, 2) του ειδικού ρόλου του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου στη σύγχρονη χρηματιστική ολιγαρχία (με την υπαγωγή του βιομηχανικού στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο), 3) της αναβάθμισης της εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής δια του νέου σταδίου της Επιστημονικής και Τεχνολογικής επανάστασης, 4) των αλλαγών στην εκτατική και εντατική ανάπτυξη που επήλθαν με την άνοδο και την πτώση των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων του 20ου αι και την αλληλεπίδρασή τους με τον κόσμο του κεφαλαίου, 5) της κλιμάκωσης της κατανομής του κόσμου ανάμεσα στους Πολυεθνικούς Ομίλους και της επίτασης της ανισομέρειας (αναδόμηση παλαιών και συγκρότηση νέων ιμπεριαλιστικών πόλων, μετατόπιση ισχύος, με ανάδειξη νέου πόλου (BRICS κ.ο.κ.) και βαθμιαία συρρίκνωση των δυνατοτήτων των παραδοσιακών ιμπεριαλιστικών κέντρων: Βορειοαμερικανικού, Ε.Ε.-Δυτικής Ευρώπης και Άπω Ανατολής, με επικεφαλής την Ιαπωνία), 6) των εγχειρημάτων επιβολής όλο και πιο βίαιων εμπόλεμων όρων εκμετάλλευσης και καταπίεσης.

Αυτές οι αντιφατικές διαδικασίες εκδηλώνονται με ιδιαίτερη ένταση στην εν εξελίξει δομική κρίση, με ραγδαία κλιμάκωση της ανισομέρειας και των μορφών εκμετάλλευσης με όρους δημογραφικής καταστροφής, των μορφών επιβολής θεσμικής και εξωθεσμικής διακρατικομονοπωλιακής δικτατορίας και καταστολής (συμπεριλαμβανομένης της έξωθεν επιτροπείας και της εγκαθίδρυσης εκτάκτων καθεστώτων «αποικίας χρέους» κ.ο.κ.) και ποικίλων μορφών επεμβάσεις και συρράξεις. Η κρίση, το καθεστώς αποικίας χρέους και ο εν εξελίξει Γ' Θερμός Παγκόσμιος Ιμπεριαλιστικός Πόλεμος (υβριδικός-έμμεσος που εξελίσσεται ραγδαία σε άμεσο), αναδεικνύουν την καταστροφική πλευρά της αντιφατικότητας του συστήματος. Ταυτόχρονα, οι νέες δυνατότητες επιστημονικής

διερεύνησης της κοινωνίας και ευρύτερα, της επιστήμης και της τεχνολογίας, επιτάσσουν την τεκμηριωμένη ανάδειξη των εναλλακτικών προοπτικών που διανοίγονται για την ενοποίηση της ανθρωπότητας, στη βάση της ορθολογικής-επιστημονικής σχεδιοποίησης μιας ολόπλευρης ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Στα πλαίσια αυτών των προοπτικών εγγράφεται και η διεκδίκηση δέσμης μέτρων για την απόκτηση ανεξαρτησίας, λαϊκής κυριαρχίας και την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας.

Εισαγωγή

Πεδίο έρευνας της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του μεταβατικού χαρακτήρα της εποχής μας, μιας εποχής που χαρακτηρίζεται από κρισιακά φαινόμενα, ραγδαίες αλλαγές, ρωγμές και καμπές.

Η κρίση ταλανίζει σήμερα τη χώρα μας και την ανθρωπότητα είναι η βαθύτερη συστημική, δομική κρίση που έχει γνωρίσει η παγκόσμια κεφαλαιοκρατία. Οι ραψωδοί της τελευταίας, δεν αποτολμούν πλέον να την παρουσιάζουν ως «κορύφωση του πολιτισμού», ως «το τέλος της ιστορίας», ως μια κοινωνία με απρόσκοπτο μέλλον. Με την κρίση αναδεικνύονται όλο και πιο ανάγλυφα στο προσκήνιο οι ανεπίλυτες αντιφάσεις του συστήματος, γεγονός που αφ' ενός μεν, τροφοδοτεί τις κριτικές και ανατρεπτικές διαθέσεις απέναντί του (μιας και δεν μπορεί πλέον να εκλαμβάνεται ως αιώνιο και ιστορικά ανυπέρβλητο), αφ' ετέρου δε, παρέχει δυνατότητες για βαθύτερη και ευρύτερη ολόπλευρη διερεύνησή του. Στο βαθμό που αποκαλύπτονται πιο ανάγλυφα οι μέχρι πρότινος δυσδιάκριτες εσωτερικές αντιφάσεις του, οι άνθρωποι που βιώνουν υπαρξιακά αυτές τις αντιφάσεις, με όρους ζωής ή θανάτου, αρνούνται να πιστέψουν πως τάχα «ζούμε στον καλύτερο από όλους τους πιθανούς κόσμους», πως το σύστημα αυτό «δεν αλλάζει». Το σύστημα στην κρίση και στον πόλεμο γίνεται αντιληπτό και από την άποψη των ιστορικών όρων και ορίων της ύπαρξής του, άρα και των δυνατοτήτων υπέρβασής του. Αποκαλύπτεται έτσι το δυναμικό που περικλείει. Ένα δυναμικό καταστροφικό και ταυτόχρονα δημιουργικό (στο βαθμό που ωριμάζουν οι όροι του ριζικού επαναστατικού μετασχηματισμού του).

Για να γίνει αντιληπτός ο χαρακτήρας αυτής της κρίσης και οι επιπτώσεις της, είναι αναγκαία η διακρίβωση των βασικών γνωρισμάτων του σύγχρονου σταδίου του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος, οι αντιφάσεις του οποίου οδηγούν σε κοινωνικό πόλεμο και σε κλιμάκωση του εν εξελίξει Παγκοσμίου πολέμου.

Ωστόσο, παρ' όλη την κρίση του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος, καθώς και των περιφερειακών ολοκληρώσεων, όπως αυτή της Ε.Ε., κάποιοι εξακολουθούν να επιμένουν στην αναπαραγωγή καταφανώς απολογητικών και αντιεπιστημονικών ιδεολογημάτων. Στη θέση του όλου, εμμένουν στην ανάδειξη αποσπασματικών και ασύνδετων επιμέρους πλευρών και πτυχών, στη θέση των θεμελιωδών ανεπίλυτων αντιφάσεων, βλέπουν απλώς κάποιες «δυσλειτουργίες», κάποιες επιμέρους «παθογένειες». Άρα προτείνουν κάποιες επιμέρους «μεταρρυθμίσεις» για την υπέρβαση των «δυσλειτουργιών» και τη βελτίωση της διαχείρισης του. Η προσέγγιση που αντιλαμβάνεται το κυρίαρχο σύστημα από την άποψη των ιστορικών όρων και ορίων του, υπό το πρίσμα της αναγκαιότητας της επαναστατικής υπέρβασης του, δεν συνιστά μια υποκειμενική ιδεολογική άποψη μεταξύ άλλων. Τουναντίον, είναι η μόνη που ανταποκρίνεται τόσο στις θεμελιώδεις ανάγκες επιβίωσης της ανθρωπότητας μέσω της ενοποίησης της, όσο και σε εκείνη τη στάση που επιτρέπει τη βέλτιστη εμπλοκή του υποκειμένου στο ιστορικό γίγνεσθαι, με βάση την πιο αντικειμενική επιστημονική διερεύνηση αυτού του συστήματος. Εξυπακούεται ότι η στάση αυτή συνιστά αναγκαίο μεν, πλην όμως όχι επαρκή όρο της βέλτιστης αντικειμενικής έρευνας.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογική προβληματική συναρτάται με τη διακρίβωση της γνωσιακής συγκυρίας, σε συνάρτηση κυρίως με 1. το χαρακτήρα και το στάδιο ανάπτυξης του γνωστικού αντικειμένου (της σύγχρονης κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας) και 2. το επίπεδο ανάπτυξης του επιστημονικού κεκτημένου στο εν λόγω πεδίο. Η προσήκουσα μεθοδολογία για την επιστημονική διερεύνηση αυτών των προβλημάτων, επιτάσσει την εξέταση της κεφαλαιοκρατίας στο πλαίσιο της λογικής της ιστορίας (βλ. Βαζιούλιν 2013). Το πλαίσιο αυτό αίρει διαλεκτικά μια σχηματική παράδοση, η οποία έβλεπε την κεφαλαιοκρατία ως έναν επιπλέον σχηματισμό, δίπλα στους άλλους κοινωνικούς και οικονομικούς σχηματισμούς, με λίγο ως πολύ απaráλλακτα τα δομικά χαρακτηριστικά τους, να διαδέχονται ο ένας τον άλλον, σε μίαν εν πολλοίς γραμμική αλληλουχία αλληλοεναλλασσόμενων μορφωμάτων. Εδώ γίνεται λόγος για μια βαθύτερη εξέταση της νομοτέλειας της ιστορίας, στα πλαίσια της οποίας, ως θεμελιώδης νόμος, προβάλλει η ανάδειξη του κοινωνικού στοιχείου μέσα από το φυσικό και ο βαθμιαίος μετασχηματισμός των φυσικών κληροδοτημάτων από το εν τω γεννάσθαι κοινωνικό. Έτσι, η κεφαλαιοκρατία εξετάζεται ως η τελευταία βαθμίδα του σταδίου της διαμόρφωσης της κοινωνίας ως ολότητας, ως το τελευταίο εκμεταλλευτικό σύστημα, η άρση του οποίου, δεν μπορεί να αφορά την κεφαλαιοκρατία ως μεμονωμένο σχηματισμό, αλλά, το σύνολο της ιστορίας, της προϊστορίας και των προϋποθέσεων της ανθρωπότητας. Και αυτό συμβαίνει διότι το ιστορικό γίνεσθαι δεν συνιστά μηχανική αλληλουχία αναβαθμών, έκαστος των οποίων, άμα τη εμφανίσει του απαλείφει- εκτοπίζει απλώς τον προγενέστερο. Μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος υφίσταται μια οργανική σχέση συνέχειας-ασυνέχειας. Κληροδοτήματα του παρελθόντος υπάρχουν σε μετασχηματισμένη ανηρημένη μορφή, στο παρόν και στο μέλλον. Τα κληροδοτήματα αυτά τροφοδοτούν εν πολλοίς και την ανισομέρεια που χαρακτηρίζει το παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα και τις κατά τόπους ολοκληρώσεις του.

Κομβική μεθοδολογική σημασία έχει εδώ η εξέταση της αντιφατικής συσχέτισης εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής.

Για την ιστορική συσχέτιση εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής και το νέο στάδιο της κεφαλαιοκρατίας.

Ο κεφαλαιοκρατικός κοινωνικοοικονομικός σχηματισμός, συνιστά την ολοκλήρωση της διαμόρφωσης της ανθρώπινης κοινωνίας (βλ. Βαζιούλιν, σ.371-394), ως ανάπτυξη της μεγάλης ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί παρηγμένων μέσων παραγωγής (επί σχετικά αντίστοιχης εαυτής βάσης). Σε εμπόρευμα μετατρέπονται τόσο τα μέσα και οι όροι της παραγωγής (κεφαλαιουχικά αγαθά), όσο και η ίδια η ικανότητα του ανθρώπου προς εργασία, η εργασιακή δύναμη και έτσι επιτυγχάνεται οριακή διεύρυνση και εμβάθυνση της κυριαρχίας των εμπορευματικών και χρηματικών σχέσεων. Η περιοδολόγηση της ιστορίας της κεφαλαιοκρατίας με βάση την αυτοκίνηση-αυτοανάπτυξη της ουσίας της, συνδέεται με την προβληματική της μετάβασης από την παραγωγή απόλυτης, στην παραγωγή σχετικής υπεραξίας. Η ιστορία αυτή, όπως και κάθε περίπλοκη αναπτυξιακή διαδικασία, εκτυλίσσεται βάσει της εμφάνισης, διαμόρφωσης, ανάπτυξης και άρσης συγκεκριμένων όρων και ορίων, τα οποία προσδιορίζονται ουσιαστικά με την εκάστοτε συσχέτιση εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής. Εκτατική ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατίας, είναι εκείνη που εδράζεται σε επέκταση και επανάληψη πανομοιότυπων τεχνολογιών παραγωγής, καταμερισμού, οργάνωσης και χαρακτήρα της εργασίας. Εντατική ανάπτυξη είναι εκείνη που απαιτεί ένταση γνώσης-τεχνολογίας, ποιοτική και ουσιαστική αλλαγή των τεχνολογιών παραγωγής, άρα του καταμερισμού, της οργάνωσης και του χαρακτήρα της εργασίας. Πρόκειται για θεμελιώδεις έννοιες, χωρίς την κατανόηση των οποίων είναι ανέφικτη η αντίληψη των ιστορικών όρων και ορίων του συστήματος. Ο

Μαρξ, κατά τη μελέτη της διευρυμένης αναπαραγωγής, εισάγει πρώτος αυτό το εννοιολογικό δίπολο: «...κατά μικρότερα ή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα γίνεται αναπαραγωγή, και μάλιστα -εξεταζόμενη από τη σκοπιά όλης της κοινωνίας- αναπαραγωγή σε διευρυμένη κλίμακα-εκτατική, αν επεκτείνεται το πεδίο παραγωγής εντατική, αν το μέσο παραγωγής γίνεται πιο αποδοτικό» (Μαρξ, στο 2ο τόμο του Κεφαλαίου, 1979, σ.168). *Συστηματική γενίκευση και συγκεκριμενοποίηση της διαλεκτικής συσχέτισης αυτού του διπόλου εννοιών κατά την εξέταση της δομής και της ιστορίας της ανάπτυξης της κοινωνίας (σε επίπεδο φιλοσοφίας της ιστορίας, κοινωνικής θεωρίας και μεθοδολογίας), αναπτύσσεται στη Λογική της Ιστορίας* (Βαζιούλιν 2013).

Το **εξωτερικό όριο της εκτατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας** επιτυγχάνεται κατ' αρχήν με τη μετατροπή του κεφαλαιοκρατικού συστήματος σε παγκόσμιο, μέσω της παγκόσμιας αγοράς (Βαζιούλιν 2013, σ.366). Το όριο αυτό μετατοπίζεται, τροποποιείται και με την επέκταση της δράσης του κεφαλαίου σε νέους τομείς, κλάδους και σφαίρες-πεδία δραστηριότητας. Μετατοπίζεται και τροποποιείται επίσης σε συνάρτηση με τα ιστορικά εγχειρήματα δρομολόγησης εναλλακτικών ως προς την κεφαλαιοκρατία δρόμων ανάπτυξης, όπως έγινε με τις πρώιμες σοσιαλιστικές επαναστάσεις και το σύστημα του πρώιμου σοσιαλισμού κατά τον 20ο αιώνα, δια των οποίων επήλθε μετατόπιση ισχύος, συρρίκνωση του εξωτερικού ορίου εκτατικής ανάπτυξης από το 1917 (από την Οκτωβριανή επανάσταση στη Ρωσία και τις αποικίες της, με το σοσιαλιστικό στρατόπεδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το αντιαποικιοκρατικό κίνημα κ.ο.κ.) και εν πολλοίς ανάκτηση αυτού του εξωτερικού ορίου, με την επικράτηση διαδικασιών παλινόρθωσης της κεφαλαιοκρατίας στις περισσότερες χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού, κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. **Εσωτερικό όριο της εκτατικής ανάπτυξης της**, είναι το όριο της επέκτασης (δια της συγκέντρωσης – συγκεντροποίησης) της κεφαλαιοκρατικής ιδιοκτησίας ως οικονομικού μορφώματος-μονάδας άσκησης οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή **το μονοπώλιο** (βλ. και Λένιν σ. 403, 428), η σύγχρονη μορφή του οποίου είναι οι διεθνικοί - πολυκλαδικοί όμιλοι.

Παρά το γεγονός ότι η κεφαλαιοκρατία περνά στην **εντατική** της ανάπτυξη από το στάδιο ακόμα της ωριμότητας της (παραγωγή κατ' εξοχήν σχετικής υπεραξίας με την παραγωγή μηχανών από μηχανές), **η εντατική ανάπτυξή της γίνεται κυρίαρχη μόνο στο στάδιο του ιμπεριαλισμού.**

Η εντατική ανάπτυξη έχει επίσης όρια. Το **απόλυτο όριο εντατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας** αφορά το θεμέλιο της ουσίας της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, την αντίθεσή μεταξύ ζωντανής και νεκρής εργασίας, μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου. Το κεφάλαιο, ως παρελθούσα αντικειμενοποιημένη εργασία, αποσπά υπεραξία από τη ζωντανή μισθωτή εργασία και αυτός είναι ο βασικός μηχανισμός κεφαλαιοκρατικής εκμετάλλευσης. *Όσο απαλείφεται, όσο βαίνει μειούμενη η ζωντανή εργασία έναντι της νεκρής, το μεταβλητό κεφάλαιο έναντι του σταθερού, με όριο το 0, προσδιορίζεται το απόλυτο όριο εντατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας.* Χωρίς τη ζωντανή εργασία, από την οποία και μόνον μπορεί να αποσπάται η υπεραξία, απαλείφεται το ίδιο το κεφάλαιο ως σχέση παραγωγής. Η αναντιστοιχία παραγωγικών δυνάμεων-σχέσεων παραγωγής εντείνεται, ωστόσο δεν μπορεί να είναι απόλυτη, διότι *η απόλυτη αναντιστοιχία προϋποθέτει τον απόλυτο εκτοπισμό της ζωντανής εργασίας από την παραγωγική διαδικασία, την απόλυτη αυτοματοποίηση της παραγωγής συνολικά (τη μεγιστοποίηση του σταθερού κεφαλαίου και την αναγωγή στο μηδέν του μεταβλητού).* Ωστόσο, αυτό είναι ένα **όριο – άκρον άωτον** (της εντατικής ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας), η **επίτευξη του οποίου ανάγεται στο άπειρο.** Η επίτευξη αυτού του ορίου θα σήμαινε και υπέρβαση του μέτρου ύπαρξης της κεφαλαιοκρατίας ως ποιότητας και ουσίας, όπως αυτό υπαγορεύεται από τον ενδότερο πυρήνα των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής, από τη θέση της ζωντανής εργασίας στην παραγωγική αλληλεπίδραση της κοινωνίας με τη φύση. Χωρίς τη συνειδητή παρέμβαση του υποκειμένου, οι κεφαλαιοκρατικές σχέσεις μπορούν να διαιωνίζονται στο διηνεκές. Ως εκ

τούτου, είναι ανέφικτη η αυτόματη και αυθόρμητη πτώση της κεφαλαιοκρατίας ως «ώριμου φρούτου», χωρίς τη συνειδητή, συγκροτημένη παρέμβαση του υποκειμένου εκείνου, που είναι ο θεμελιώδης παραγωγός του κοινωνικού πλούτου.

Είναι γεγονός ότι στις μέρες μας, μαζί με τη συνολική συμβολή του Β.Ι. Λένιν, αμφισβητείται ή ίδια η έννοια του ιμπεριαλισμού, η διάκριση του σταδίου της κεφαλαιοκρατίας του «ελεύθερου ανταγωνισμού» από το στάδιο της κυριαρχίας του μονοπωλιακού κεφαλαίου, ακόμα και από μαρξιστικής αναφοράς ερευνητές. Η σύγχυση επιτείνεται και από την επίσημη αστική ιστοριογραφία και ιδεολογία, από επιλεκτικές κατ' αναλογία αναφορές σε περιπτώσεις εμπόλεμου επεκτατισμού, επιθετικότητας και κυριαρχίας των αρχαίων αυτοκρατοριών. Έτσι ανάγεται ο ιμπεριαλισμός σε παρόμοια επιφανειακά-εμπειρικά χαρακτηριστικά, στα οποία προσδίδεται ανιστορικό περιεχόμενο. Είναι απαραίτητο να επισημάνουμε ότι, από επιστημονικής απόψεως, όπως απέδειξε ο Β.Ι. Λένιν, με τη μετάβαση στο μονοπωλιακό της στάδιο, η κεφαλαιοκρατία ως παγκόσμιο σύστημα γίνεται ιμπεριαλισμός. Αυτό προκύπτει ως αποτέλεσμα συγκεκριμένης ιστορικής διεπιστημονικής διερεύνησης και περιοδολόγησης της κεφαλαιοκρατίας (τουλάχιστον από την άποψη της πολιτικής οικονομίας, της κοινωνικής φιλοσοφίας, της φιλοσοφίας της ιστορίας και της οικονομικής ιστορίας). Το σύστημα αυτό, από τις απαρχές του, βεβαίως και εκδηλώνει σε πρωτοφανή επιθετικότητα. Με την εδραίωσή του προκύπτει ως ιστορικό φαινόμενο και η μείζονος κλίμακας πολεμική σύρραξη: οι παγκόσμιοι πόλεμοι. Ωστόσο, αυτή η επιθετικότητα και οι συνακόλουθοι πόλεμοι, παραμένουν ανεξήγητα φαινόμενα χωρίς τη συγκεκριμένη διερεύνηση των θεμελιωδών αιτίων τους σε επίπεδο πολιτικής οικονομίας. Συνεπώς, είναι αντιεπιστημονικός αναχρονισμός κάθε υπαναχώρηση επ' αυτού του ζητήματος πίσω από το επιστημονικά κεκτημένο του μαρξισμού. Η διάκριση μονοπωλιακού και μη μονοπωλιακού κεφαλαίου εντός διαφόρων χωρών και περιφερειών του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος στο στάδιο του ιμπεριαλισμού, καθώς και τα κριτήρια ταξινόμησης διαφόρων χωρών ως προς τη θέση και το ρόλο τους στον παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό καταμερισμό της εργασίας, απαιτεί ξεχωριστή πραγμάτευση. Σε κάθε περίπτωση, δεδομένου ότι το βασικό και ουσιώδες χαρακτηριστικό του σύγχρονου σταδίου αυτού του συστήματος είναι η κυριαρχία των μονοπωλιακών ομίλων, ο αντιμονοπωλιακός-αντιιμπεριαλιστικός αγώνας, είναι εξ υπαρχής βαθύτατα αντικαπιταλιστικός, μιας και ο αγώνας κατά της κεφαλαιοκρατίας, οφείλει στρατηγικά να επικεντρώνεται στην κυρίαρχη και πλέον επιθετική μορφή των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων παραγωγής¹.

Ωστόσο, η συμβολή του Λένιν στην περιοδολόγηση της κεφαλαιοκρατίας, χρειάζεται περαιτέρω διακρίβωση και συγκεκριμενοποίηση, βάσει των ραγδαίων αλλαγών που έχουν επέλθει έκτοτε, αλλαγών που σηματοδοτούν τη μετάβαση σε ένα νέο στάδιο. Το σημερινό στάδιο ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας, του **παγκοσμιοποιημένου ιμπεριαλισμού** -εάν επιχειρήσουμε έναν οριακά συνοπτικό ορισμό- είναι το **διακρατικό-μονοπωλιακό στάδιο της κεφαλαιοκρατικής υπαγωγής της ανθρωπότητας στους διεθνικούς-πολυεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους**. Κατά το στάδιο αυτό επέρχεται πρωτοφανής ενοποίηση της ανθρωπότητας. Μια ενοποίηση, που δεν προωθείται με γνώμονα το συμφέρον της ανθρωπότητας, αλλά τα ιδιοτελή και ανταγωνιστικά συμφέροντα της κυρίαρχης μορφής ιδιωτικής ιδιοκτησίας της εποχής, αυτών των διεθνικών-πολυεθνικών ομίλων. Χαρακτηριστικά αυτού του σταδίου είναι:

1. Από την άποψη του εσωτερικού ορίου εκτατικής ανάπτυξης, η σημερινή μορφή συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου έχει οδηγήσει στους υπερεθνικούς πολυκλαδικούς ομίλους, οι οποίοι έχουν εν πολλοίς υπαγάγει στην κυριαρχία τους την

¹ Από αυτή την άποψη, είναι ανεδαφική στις μέρες μας η μεταφυσική αντιδιαστολή ιμπεριαλισμού και κεφαλαιοκρατίας και η συνακόλουθη αντιδιαστολή αντιιμπεριαλισμού και αντικαπιταλισμού.

ανθρωπότητα. Έχουμε λοιπόν *συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου και κοινωνικοποίηση της παραγωγής, που έχει φτάσει σε τέτοια υψηλή βαθμίδα ανάπτυξης, ώστε να δημιουργεί το σημερινό εσωτερικό όριο εκτατικής ανάπτυξης του κεφαλαίου που διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική ζωή σε πλανητική κλίμακα: τους διεθνικούς-πολυεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους*². Βλ. στους παρακάτω 2 πίνακες την κατάταξη των μεγαλύτερων 10 διεθνικών εταιρειών του κόσμου, με κριτήριο τα έσοδά τους, και των 10 μεγαλύτερων μη χρηματοοικονομικών διεθνικών εταιρειών, βάσει των περιουσιακών τους στοιχείων στο εξωτερικό το 2013 (\$ εκατομμύρια):

---

² Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα μεγέθη και η δυναμική αυτών των ομίλων, σύμφωνα με τα στοιχεία της υπηρεσίας του ΟΗΕ για τις διεθνείς επενδύσεις και την ανάπτυξη: «οι πολυεθνικές εταιρείες το 2009 ανέρχονταν σε 79,000 και είχαν περίπου 800,000 θυγατρικές σε όλον τον κόσμο ...από τις 100 μεγαλύτερες οι 85 έχουν την έδρα τους στην Αμερική, ΕΕ και Ιαπωνία, επίσης χαρακτηριστικό είναι ότι οι 72 από αυτές προέρχονται από πέντε μόνο χώρες, δηλαδή τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, τη Γερμανία το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιαπωνία. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 ο κύκλος εργασιών των πολυεθνικών ξεπερνούσε τα 5,2 τρις δολάρια (ποσό μεγαλύτερο των παγκοσμίων εξαγωγών σε αγαθά και υπηρεσίες) και απασχολούσε εργατικό δυναμικό που άγγιζε τα 150 εκατομμύρια, το σύνολο των πωλήσεων ανερχόταν σε 18 τρις δολάρια ενώ το ύψος των παγκοσμίων εξαγωγών τους ήταν 8 τρις δολάρια. «Στα τέλη του 20ου αιώνα οι 200 μεγαλύτερες πολυεθνικές έλεγχαν το 80% της παγκόσμιας αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής καθώς και το 70% των εμπορικών συναλλαγών και του τομέα των υπηρεσιών. Στα τέλη του 20ου αιώνα στην λίστα των 100 ισχυρότερων οικονομικών οντοτήτων οι 40 δεν ήταν κράτη αλλά πολυεθνικές. Δέκα χρόνια αργότερα η σχέση αντιστράφηκε υπέρ των πολυεθνικών. Σήμερα πλέον από τις 100 σημαντικότερες οικονομικές οντότητες του πλανήτη οι 51 είναι πολυεθνικές και μόνο 49 είναι κράτη» (Burnett & Games, 2006, σ. 187). Στον αγρο-βιομηχανικό τομέα «4 εταιρείες μπορούν να ελέγχουν περισσότερο από το 50% των πωλήσεων σε οποιοδήποτε εμπορικό τομέα. Μόλις τέσσερις εταιρείες ελέγχουν το 58,2% της αγοράς των σπόρων, το 61,9% των αγροχημικών, το 24,3% των λιπασμάτων και το 53,4% των κτηνοτροφικών φαρμακευτικών προϊόντων. Ακόμη πιο ανησυχητικό, σε ό,τι αφορά το ολιγοπώλιο, είναι ότι οι ίδιες πολυεθνικές ελέγχουν το 75% του συνόλου της έρευνας για την αναπαραγωγή των φυτών στον ιδιωτικό τομέα, το 60% της εμπορικής αγοράς σπόρων και το 76% των παγκόσμιων πωλήσεων αγροχημικών» (Σαραντή, 2014). Στις 500 μεγαλύτερες πολυεθνικές (κατάταξη Financial Times 31.3.2015 βάσει της αγοραίας κεφαλαιοποίησής τους) έχουν έδρα τις ΗΠΑ -209, την Κίνα – 37, το Η.Β. - 32, την Ιαπωνία -35, την Γαλλία – 24, τη Γερμανία – 18, το Χονγκ Κονγκ – 18, την Ελβετία – 11, τον Καναδά – 19, την Αυστραλία – 10. Στην ίδια κατάταξη ανά κλάδο (βάσει αγοραίας κεφαλαιοποίησης), τα πρωτεία έχουν οι τράπεζες -71. Έπονται: φαρμακευτικές-βιοτεχνολογικές-30, πετρελαίου-αερίου-31, λογισμικού & υπηρεσιών-16, Η/Υ & τεχνολ. Πληροφορικής-19, λιανεμπορίου-16, εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών-28, αυτοκινητοβιομηχανίες & ανταλλακτικά-17, ασφαλιστικές-15, κινητής τηλεφωνίας-15. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι «από τις 100 μεγαλύτερες, οι 85 έχουν την έδρα τους στο τρίγωνο Ευρωπαϊκή Ένωση, Ιαπωνία, Ηνωμένες Πολιτείες. Επίσης χαρακτηριστικό είναι ότι οι 72 από τις 100 μεγαλύτερες προέρχονται από πέντε μόνο χώρες, δηλαδή τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιαπωνία» (Μπογιόπουλος, 2011, σ.137)

Corporation	Home economy	Revenues	Profits
Wal-Mart Stores	United States	476,294	16,022
Royal Dutch Shell	United Kingdom / Netherlands	459,599	16,371
Sinopec Group	China	457,201	8,932
China National Petroleum	China	432,008	18,505
Exxon Mobil	United States	407,666	32,580
BP	United Kingdom	396,217	23,451
State Grid	China	333,387	7,982
Volkswagen	Germany	261,539	12,072
Toyota Motor	Japan	256,454	18,198
Glencore	Switzerland	232,694	-7,402

Source: Fortune Global 500 (2014), <http://fortune.com/global500> (accessed: 27.10.2014).
(Παρατίθεται από Jaworek M., Kuzel M.).

Σειρά	Επωνυμία εταιρείας	Χώρα προέλευσης	Περιουσιακά στοιχεία εξωτερικού	Συνολικά περιουσιακά στοιχεία	Πωλήσεις εξωτερικού	Συνολικές πωλήσεις
1	General Electric Co	Η.Π.Α.	331.160	656.560	74.382	142.937
2	Royal Dutch Shell Plc	Ηνωμένο Βασίλειο	301.898	357.512	275.651	451.235
3	Toyota Motor Corporation	Ιαπωνία	274.380	403.088	171.231	256.381
4	Exxon Mobil Corporation	Η.Π.Α.	231.033	346.808	237.438	390.247
5	Total SA	Γαλλία	226.717	238.870	175.703	227.901
6	British Petroleum Company Plc	Ηνωμένο Βασίλειο	202.899	305.690	250.372	379.136
7	Vodafone Group Plc	Ηνωμένο Βασίλειο	182.837	202.763	59.059	69.276
8	Volkswagen Group	Γερμανία	176.656	446.555	211.488	261.560
9	Chevron Corporation	Η.Π.Α.	175.736	253.753	122.982	211.664
10	Eni SpA	Ιταλία	141.021	190.125	109.886	152.313

Οι δέκα κορυφαίες μη χρηματοοικονομικές διεθνικές εταιρείες, ταξινομημένες βάσει των περιουσιακών τους στοιχείων στο εξωτερικό για το έτος 2013 (σε εκατομμύρια δολάρια). Πηγή: UNCTAD, 2014.

Είναι εντυπωσιακή η αριθμητική αύξηση των Πολυεθνικών: το 1939 – 30, το 1976 – 11 χιλιάδες (ενώ τα παραρτήματά τους στην αλλοδαπή ήταν 86 χιλ.), το 1991 – 35 χιλ. (150 χιλ.. παραρτήματα), το 2000 γ. – 63 χιλ. (630 χιλ. παραρτήματα), το 2008 – 80 χιλ. Πολυεθνικές (810 χιλ. Παραρτήματα). Το 2014 82 χιλ. Πολυεθνικές & 810.000 παραρτήματα. Από τις 500 ισχυρότερες, οι 85 ελέγχουν το 70% των Ξ.Ε. (Ρορονα, Grivanon, 2015). Η διαδικασία αυτή λαμβάνει χώρα μέσω ευρείας κλίμακας εξαγορών και συγχωνεύσεων, δηλαδή, η αριθμητική τους αύξηση επέρχεται μαζί με μεγέθυνση, συγκέντρωση και

συγκεντροποίηση. Οι όμιλοι αυτοί διασφαλίζουν το 50% της βιομηχανικής παραγωγής του κόσμου και ελέγχουν το 70% του «εμπορίου» (όλο και μεγαλύτερο μέρος του οποίου στην πραγματικότητα δεν είναι παρά συναλλαγές βάσει σχεδίου στο εσωτερικό των ιδίων αυτών ομίλων)³. Η διείδυση αυτών των μονοπωλιακών ομίλων κλιμακώνεται ανισομερώς, με πρωτοπόρους ορισμένους κλάδους (εξορυκτική και μεταποιητική βιομηχανία, πληροφορική τεχνολογία, εμπόριο, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τηλεπικοινωνίες), έναντι των λοιπών.

Χαρακτηριστικό αυτών των ομίλων είναι η παγκόσμια εμβέλεια της δράσης τους, όχι απλώς μέσω της εξαγωγής εμπορευμάτων και κεφαλαίων και της εισαγωγής πρώτων υλών, όπως γινόταν κατά το παρελθόν, αλλά και (κυρίως) με τη μορφή της οργάνωσης και λειτουργίας παγκόσμιας εμβέλειας παραγωγικών διαδικασιών, με τη δημιουργία παγκοσμιοποιημένων παραγωγικών δυνάμεων.

2. Το πλέγμα των σχέσεων παραγωγής του σύγχρονου σταδίου είναι πολυεπίπεδα δομημένο, έχοντας στην κορυφή της πυραμίδας της δομής του διάφορες εκδοχές του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, το οποίο έχει εν πολλοίς υπαγάγει το βιομηχανικό κεφάλαιο. *Ως εκ τούτου, κατά το στάδιο αυτό επιβάλλεται η παγκόσμια κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και συγχώνευσή του με το βιομηχανικό, υπαγωγή του δεύτερου στο πρώτο και δημιουργία μιας παγκόσμιας χρηματιστικής ολιγαρχίας επί της βάσης αυτού του χρηματιστικού κεφαλαίου. Εξαιρετικά σπουδαία σημασία αποκτούν οι όλο και πιο διαμεσολαβημένα συνδεδεμένες με την παραγωγή ακαριαίες χρηματοπιστωτικές ροές με αντίστοιχες επιπτώσεις στη δομή και στις λειτουργίες της παραγωγής, με μεταφορά συνιστωσών της παραγωγικής διαδικασίας ανά την υφήλιο, έναντι των παραδοσιακών εξαγωγών κεφαλαίου και εμπορευμάτων.*

3. Βάσει του δεύτερου σταδίου της επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης, που εκτυλίσσεται εντατικά από το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα, επέρχεται σημαντική μεταβολή των όρων εκτατικής και εντατικής ανάπτυξης της παραγωγής σε παγκόσμια κλίμακα. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας δημιουργούνται τεχνολογικές παραγωγικές διαδικασίες, που επεκτείνουν τη λειτουργία τους σε όλα τα επίπεδα (ενεργειακό, πληροφοριακό, τηλεπικοινωνιακό, σε άμεσο μεταβολισμό πρώτων υλών και ενέργειας) σε *πλανητική κλίμακα*. Είναι αδιανόητη σήμερα μια παραγωγική διαδικασία, χωρίς ακαριαίες ροές πληροφορίας μέσω διαύλων και δικτύων που εμπλέκοντας και το εγγύς διάστημα, περιβάλλουν την υφήλιο. Το ίδιο ισχύει και για τις διαρκείς ροές ενεργειακών πόρων, τις μεταφορές και τις συγκοινωνίες, η λειτουργία των οποίων στην εποχή μας είναι αδιανόητη χωρίς δορυφορικά και άλλα συστήματα προσδιορισμού συντεταγμένων για πλοήγηση. Τέτοιου τύπου παραγωγικές διαδικασίες και τέτοια διεθνοποίηση του κεφαλαίου δεν έχουν ιστορικό προηγούμενο. Στη βάση αυτών των διαδικασιών, βρίσκεται η *κλιμάκωση της επιστημονικοποίησης της παραγωγής, της μετατροπής της επιστήμης σε όλο και πιο άμεση παραγωγική δύναμη*.

Η επιστήμη, η ερευνητική και σχεδιοποιός-κατασκευαστική δραστηριότητα της ανθρωπότητας, και τα εκάστοτε αποτελέσματα – κεκτημένα της, είναι στρατηγικής σημασίας ενοποιητική δύναμη της ανθρωπότητας. Ωστόσο, η δύναμη αυτή χειραγωγείται και γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους προαναφερθέντες όμιλους, γεγονός που στρεβλώνει το δημιουργικό της δυναμικό και οδηγεί σε επικίνδυνες έως καταστροφικές μονομέρειες την ανάπτυξη της επιστήμης. Η πρωτοφανής και ολομέτωπη επίθεση που εξαπολύει το κεφάλαιο εναντίον της επιστήμης, για την καθυπόταξή της στη σκοπιμότητα της άντλησης μονοπωλιακών υπερκερδών και ο συνακόλουθος μονομερής προσανατολισμός της στην εφαρμοσμένη και τεχνολογική έρευνα με κερδώδες παραγωγικές διεξόδους (και αντίστοιχη

³ Βλ. Кизим & КозырЬ.

υποβάθμιση της βασικής έρευνας, των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών και της φιλοσοφίας), είναι μονόδρομος για το νέο στάδιο της κεφαλαιοκρατίας. Έτσι δημιουργούνται *παγκοσμιοποιημένες τεχνολογικές δομές και υποδομές*, που φέρουν, *το στίγμα του σύγχρονου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, της κυριαρχίας των πολυεθνικών ομίλων*. Υπό αυτούς τους όρους, λαμβάνει χώρα μια *παγκόσμιας κλίμακας υπαγωγή της εκτελεστικού τύπου επαναλαμβανόμενης εργασίας στο κεφάλαιο*. Κατ' αυτό τον τρόπο, παγκοσμιοποιούνται οι παραγωγικές δυνάμεις, παγκοσμιοποιείται και η βασική παραγωγική δύναμη, η ζωντανή ανθρώπινη εργασία, καταρχήν στη μορφή της επαναλαμβανόμενης και εκτελεστικής η οποία κυριαρχεί στατιστικά στην παγκόσμια παραγωγή.

Ταυτόχρονα, αυξάνει και ένας *άλλος τύπος εργασίας, ένας άλλος τύπος υποκειμένου: της ανανεούμενης και αναπτυσσόμενης εργασίας, που είναι συνδεδεμένη με ερευνητική δραστηριότητα και δημιουργικότητα*, που έχει τα χαρακτηριστικά της «*καθολικής εργασίας*» κατά το Μαρξ. Το υποκείμενο της ερευνητικής κατασκευαστικής δραστηριότητας δημιουργικού τύπου, αναβαθμίζεται και μεγεθύνεται στατιστικά, αλλά προς το παρόν είναι κατακερματισμένο και χειραγωγούμενο. Λόγω του χαρακτήρα της (κυρίως, λόγω της λειτουργίας και ανάπτυξης της στη βάση θεμελιωδώς κοινών και αναπαλλοτριωτών, καθολικών νοητικών και τεχνικών, ιδεατών και υλικών μορφών προσοικείωσης της πραγματικότητας, κεκτημένων της ιστορίας του πολιτισμού), η επιστήμη, η δημιουργική ερευνητική και σχεδιοποιός-κατασκευαστική δραστηριότητα της ανθρωπότητας δεν μπορεί να υπαχθεί πλήρως στο κεφάλαιο. Η όποια υπαγωγή της ανάπτυξης της στο κεφάλαιο, γίνεται μέσω της διαστρέβλωσης και της καταστροφής της. Άρα, *η υπαγωγή αυτού του τύπου της εργασίας στο κεφάλαιο, είναι κατ' εξοχήν τυπική και όχι πραγματική*. Δρομολογείται λοιπόν σε ευρεία κλίμακα η δημιουργία τεχνολογικής βάσης της παγκοσμίας κατανεμημένης και διαδικτυωμένης παραγωγής (δίκτυα ροών ενέργειας και πληροφορίας) από τους διεθνικούς μονοπωλιακούς ομίλους σε επίπεδο κυρίως παραγωγής (και όχι απλώς εξαγωγής-κυκλοφορίας κεφαλαίου και εμπορευμάτων, όπως στον ιμπεριαλισμό μέχρι τα μέσα της 2ης πεντηκονταετίας του 20ού αι.), γεγονός που οδηγεί, αφενός μεν, σε μετάβαση από την τυπική στην πραγματική υπαγωγή της παγκόσμιας εργασίας στο παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο (ο παγκόσμιος καταμερισμός εργασίας καθίσταται τεχνολογική αναγκαιότητα), αφετέρου δε, στην κατ' εξοχήν τυπική υπαγωγή της επιστημονικής δημιουργικής εργασίας στο κεφάλαιο, με επικίνδυνες επιπτώσεις. Σε αυτά τα αντιφατικά πλαίσια δημιουργείται ένα σύστημα πλανητικών υποδομών και παραγωγικών δυνάμεων, άρα και της επιστημονικής και τεχνολογικής βάσης ενοποίησης της ανθρωπότητας.

4. Τα παραπάνω κατά τη διαμόρφωσή τους ήταν αδιάρρηκτα συνδεδεμένα με το θρίαμβο και την τραγωδία των εγχειρημάτων πρώιμου σοσιαλισμού του εικοστού αιώνα. Είναι ανέφικτη η σύγχρονη περιοδολόγηση και ο προσδιορισμός του νέου σταδίου της κεφαλαιοκρατίας, χωρίς να εντάσσεται σε αυτήν η θέση και ο ρόλος, η όλη αλληλεπίδρασή της με την άνοδο και την πτώση του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αι. και με την εμφάνιση των προϋποθέσεων του ύστερου σοσιαλισμού. Οι κοινωνίες αυτές που προέκυψαν από την παγκόσμια επαναστατική διαδικασία του εικοστού αιώνα - όπως και αν τις χαρακτηρίζει κανείς - γνώρισαν την άνοδο και την πτώση τους. Τα περισσότερα από αυτά τα εγχειρήματα ηττήθηκαν, τα διαδέχθηκαν διαδικασίες κεφαλαιοκρατικής παλινόρθωσης, βίαιης επανένταξής τους στην τροχιά του παγκόσμιου κεφαλαίου. Ωστόσο, οι ιστορικοί όροι που δημιούργησαν με την εμφάνιση και την όποια διαμόρφωση πρόλαβαν να έχουν αυτές οι κοινωνίες, ως συνιστώσες του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος, σε συνθήκες αδυσώπητου ανταγωνισμού με το κυρίαρχο παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, *πρόλαβαν να δεχθούν και να αφήσουν ανεξίτηλο το στίγμα αυτού του ανταγωνισμού, που υπονόμωσε ουσιαστικά και έθεσε υπό απειλή την ίδια την ύπαρξη της κεφαλαιοκρατίας*. Χωρίς αυτού του

τύπου την αλληλεπίδραση με το γίνεσθαι και την καταστροφή του πρώιμου σοσιαλισμού του εικοστού αιώνα, είναι αδύνατο να κατανοηθεί η υφή και ο χαρακτήρας πολλών φαινομένων, όπως η δυτικοευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση αρχικά της ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) και αργότερα της Ε.Ε. Άλλωστε, είναι αδύνατο να γίνει αντιληπτό το τι σημαίνει κοινωνική πολιτική και κράτος πρόνοιας, κατοχύρωση εργασιακών δικαιωμάτων, κρατικός παρεμβατισμός και ρύθμιση (και στις δύο μορφές του: κεινσιανή και αποκάλυπτα στρατιωτικοποιημένη φασιστικού τύπου) εκτός αυτής της αλληλεπίδρασης. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό με την ολομέτωπη επίθεση στα ως άνω κοινωνικά και οικονομικά κεκτημένα της εργασίας (μετά την ήττα του πρώιμου σοσιαλισμού από τις δυνάμεις της αντεπανάστασης), που σε συνθήκες κρίσης προσλαμβάνει χαρακτηριστικά ληστρικού ρεβανιστικού κοινωνικού πολέμου.

Υπό αυτούς τους όρους, *κλιμακώνεται ο ανταγωνισμός για την κατανομή του κόσμου, των αγορών, των πόρων που βρίσκονται στην επιφάνεια ξηράς και υδάτων, αλλά και στα σπλάχνα της γης, υποθαλάσσια, την ατμόσφαιρα, αλλά και στο εγγύς διάστημα που αξιοποιείται παραγωγικά* από τις παγκοσμιοποιημένες δυνάμεις που προαναφέραμε. Στον ανταγωνισμό για αυτή την κατανομή εμπλέκονται και δυνάμεις, χώρες και οι συνασπισμοί χωρών, όπου έχουν την έδρα τους (τη βάση, τα επιτελεία, τα ερευνητικά τους κέντρα και δραστηριότητες εντάσεως κεφαλαίου) οι ισχυρότεροι πολυεθνικοί όμιλοι.

Στη σημερινή πρωτοφανή δομική, διαρθρωτική κρίση υπερσυσσώρευσης, παρατηρείται σημαντική αλλαγή στους συσχετισμούς των δυνάμεων και μετατόπιση ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα. Έχει πλέον καταφανώς δρομολογηθεί μια διαδικασία υποβάθμισης της ισχύος, της θέσης και του ρόλου των τριών παραδοσιακών πόλων και των περί αυτών ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων (Βορειοαμερικανικού, με επικεφαλής της Η.Π.Α., Δυτικοευρωπαϊκού, με επικεφαλής τη Γερμανία και της Απω-Ανατολής, με επικεφαλής την Ιαπωνία), ενώ έχει εμφανιστεί και διαμορφώνεται άλλος δυνητικά ιμπεριαλιστικός πόλος (ενδεχομένως και πόλοι), με τεράστιες δυνάμεις, οι οποίες δεν προσμετρώνται απλώς με αξιακούς όρους και με δείκτες ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος⁴. Διόλου αμελητέο δεν είναι το γεγονός ότι σε αυτόν τον καινοφανή πόλο, άγοντα ρόλο διαδραματίζουν χώρες και κοινωνίες στις οποίες έχουν αφήσει το στίγμα τους εκδοχές του πρώιμου σοσιαλισμού του εικοστού αιώνα.

Δεδομένης λοιπόν της αλλαγής του εξωτερικού ορίου εκτατικής ανάπτυξης του κεφαλαίου (λόγω της επέκτασής του σε πεδία που βρίσκονταν εκτός κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, αλλά κυρίως, λόγω της παλινόρθωσης της κεφαλαιοκρατίας στις περισσότερες χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού του 20ού αι.) και των αλλαγών στην εντατική ανάπτυξή του (βάσει του δευτέρου σταδίου της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης και της συνακόλουθης αναδιάρθρωσης της παραγωγής), σήμερα: α) Κλιμακώνεται η ανακατανομή του κόσμου μεταξύ των διεθνικών μονοπωλιακών ομίλων και η υπαγωγή όλων των σφαιρών της ζωής της κοινωνίας στους τελευταίους⁵. β) επιτείνεται η ανισομέρεια της ανάπτυξης και οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις, ανακλύπτουν ανακατατάξεις στους περιφερειακούς και παγκόσμιους συσχετισμούς

⁴ Εάν το 1992 οι πολυεθνικοί όμιλοι από τις αναπτυσσόμενες χώρες ανέρχονταν μόλις στο 8% του συνολικού αριθμού και ήταν μερικές δεκάδες, το 2008 ανήλθαν στο 28% του παγκοσμίου συνόλου και αριθμούσαν 82 χιλιάδες. Βάσει της κατάταξης του Forbes (Schaefer), οι 3 μεγαλύτερες τράπεζες είναι κινεζικές: Industrial and Commercial Bank of China, China Construction Bank & Agricultural Bank of China. Οι Financial Times π.χ., περιλαμβάνουν 124 επιχειρήσεις από τις αναπτυσσόμενες χώρες μεταξύ των 500 μεγαλύτερων εταιρειών του κόσμου, ενώ 18 από αυτές περιλαμβάνονται στις πρώτες 100 (Καρποβα, παρατίθεται από Πятаков). Εκτιμάται ότι ο αριθμός των προερχόμενων από αναπτυσσόμενες χώρες Διεθνικών Επιχειρήσεων θα ανέλθει από τις 2.200 σήμερα στις 7.000 το 2025 και θα υπερβαίνει το 45% των ισχυρότερων 500 παγκοσμίως (Guay, 2014b, 247).

⁵ Κατά τον ερευνητή Πятаков, «ο πολιτικός χάρτης του κόσμου δεν αρκεί πλέον. Χρειάζεται να δημιουργηθεί και ένας νέος πολιτικο-οικονομικός χάρτης, στον οποίο, δίπλα στις επικράτειες των κρατών, πρέπει να επισημαίνονται και οι σφαίρες επιρροής των μεν είτε των δε Πολυεθνικών».

δυνάμεων, ενώ αποδομούνται, ανασυγκροτούνται παλαιοί και συγκροτούνται νέοι πόλοι για την αναδιανομή της γης (εδαφών, υπεδάφους, θαλασσών, αέρος, διαστήματος), των φυσικών και κοινωνικών πόρων και της ισχύος μεταξύ των ισχυρότερων ως προς το κεφάλαιο Δυνάμεων.

5. Σε αυτή τη βάση, επεκτείνονται και ανασυγκροτούνται παλαιά, ενώ συγκροτούνται και νέα περιφερειακά **συστήματα ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων**, θεσμικά και εξωθεσμικά όργανα επιβολής εκδοχών διακρατικομονοπωλιακής ρύθμισης, με μέτρα όλο και πιο άμεσης και βίαιης υπαγωγής της κυριαρχίας και των δημοσιονομικών κρατών και ομάδων κρατών στην παγκόσμια χρηματιστική ολιγαρχία, με αξιώσεις επιβολής παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής δικτατορίας, με αυταρχικοποίηση και ενίσχυση λειτουργιών κρατικής-διακρατικής καταστολής πολλών επιπέδων και με έντονη στρατιωτικοποίηση καθεστώτων (έναντι εσωτερικού και εξωτερικού εχθρού), γεγονός που οδηγεί σε κύματα περιφερειακών ιμπεριαλιστικών πολέμων – συστατικών ενός εν εξελίξει θερμού παγκόσμιου ιμπεριαλιστικού πολέμου– που κατατείνουν σε κίνδυνο γενικευμένης παγκόσμιας σύρραξης. Εδώ, οι διαδικασίες ολοκλήρωσης προβάλλουν άκρως ανταγωνιστικά και επιθετικά, με όρους γεωστρατηγικής επιβολής.

Το σύγχρονο στάδιο της κεφαλαιοκρατίας διατηρεί τα θεμελιώδη και ουσιώδη χαρακτηριστικά του, όπως τα ανέδειξε στην έρευνα του αρχικά ο Μαρξ και στη συνέχεια ο Λένιν. Ωστόσο, έκτοτε έχουν επέλθει εξαιρετικά σημαντικές, πρωτοφανείς ως προς το ποιον, το ποσόν και την ουσία τους μεταβολές.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές, στοιχεία συνέχειας και ασυνέχειας έναντι αυτών του σταδίου του ελεύθερου ανταγωνισμού και του ιμπεριαλισμού των αρχών του 20ού αι. Οι αλλαγές που επήλθαν έκτοτε, δεν είναι απλώς ποσοτικές, δεν είναι απλώς αλλαγές τάξης μεγέθους ή κλίμακας στα πλαίσια του ίδιου σταδίου. Αφορούν ποιοτικές και ουσιώδεις μεταβολές σε όλα τα επίπεδα της παραγωγικής επενέργειας στη φύση, των σχέσεων παραγωγής, της όλης δομής και των λειτουργιών του ιεραρχημένου και διατεταγμένου σε τοπική, περιφερειακή και παγκόσμια κλίμακα κεφαλαιοκρατικού συστήματος, σε συνάρτηση με την άνοδο και την πτώση των πρώιμων εγχειρημάτων άρσης της κεφαλαιοκρατίας. Π.χ., οι συνδεόμενες με το δεύτερο στάδιο της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης αλλαγές στην κλίμακα και στον χαρακτήρα της εργασίας και οι συνακόλουθες αλλαγές του υποκειμένου της εργασίας, η φύση των διεθνικών-πολυεθνικών ομίλων με τον κυρίαρχο ρόλο του χρηματοπιστωτικού επιπέδου των σχέσεων παραγωγής στην κεφαλαιακή συσσώρευση, η διεύρυνση και εμβάθυνση των ιμπεριαλιστικών σχέσεων παραγωγής από τη σφαίρα της παγκόσμιας κυκλοφορίας (εμπορευμάτων και κεφαλαίων) στη σφαίρα της ίδιας της παραγωγικής (τεχνολογικής, ενεργειακής, πληροφοριακής κ.ο.κ.) βάσης, η ανταγωνιστική αλληλεπίδραση της κεφαλαιοκρατίας με τον πρώιμο σοσιαλισμό, στοιχειοθετούν εν πολλοίς αυτές τις παντελώς απύσυχες στις αρχές του 20ού αι. ποιοτικές και ουσιώδεις μεταβολές που σηματοδοτούν το νέο στάδιο.

Δομική κρίση και πόλεμος.

Η δομική κρίση, που εκδηλώθηκε με ιδιαίτερη σφοδρότητα από το 2008, εκκινεί από τη σφαίρα της παραγωγής, από τη σύγχρονη βαθμίδα ανάπτυξης της βασικής αντίθεσης του συστήματος, της αντίθεσης εργασίας – κεφαλαίου, ζωντανής – νεκρής εργασίας, ωστόσο, εκδηλώνεται με πολυεπίπεδο τρόπο και στη σφαίρα της κυκλοφορίας, και από εκεί ανατροφοδοτεί με κρισιακά χαρακτηριστικά όλο το πλέγμα παραγωγής και κυκλοφορίας του κεφαλαίου. Σχετίζεται με την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, που οδηγεί στη μετάβαση από το κεϋνσιανό στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο από τη δεκαετία του 1970-1980, με τη συνακόλουθη γιγάντωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος που λαμβάνει χώρα στις επόμενες δεκαετίες μέχρι και τις μέρες μας. Στον πυρήνα της βρίσκεται η αντιφατική και ανισομερής παγκόσμια διαδικασία σταδιακής αντικατάστασης της ζωντανής από νεκρή

εργασία (στα πλαίσια της αύξουσας αυτοματοποίησης της παραγωγής), που σηματοδοτεί περαιτέρω εξάντληση των ιστορικών ορίων της κεφαλαιοκρατίας.

*Η εποχή που ανοίγεται, είναι μια εποχή μακροχρόνιων δομικών κρίσεων και ιμπεριαλιστικών πολέμων, κλιμάκωσης της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας σε διαπάλη με την παγκόσμια αντεπανάσταση (με τις πλέον επιθετικές δυνάμεις του κεφαλαίου, με φασίζουσες ή/και απροκάλυπτα φασιστικές μορφές), ολοκλήρωσης του κύκλου των πρώιμων σοσιαλιστικών επαναστάσεων, και προετοιμασίας των προϋποθέσεων για τις ώριμες και ύστερες σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Η Ελλάδα, ακριβώς λόγω της θέσης και του ρόλου της στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας (ευρισκόμενη στην περιφέρεια της Ευρωζώνης), αποτελεί «ασθενή κρίκο» του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου συστήματος. Εδώ εκφράζεται με ιδιαίτερη ένταση, αλλά και με ιδιόμορφο τρόπο, η παγκόσμια κρίση μέσα από ένα σύνθετο πλέγμα εθνικών, γεωπολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, πολιτισμικών κ.α. αντιφάσεων. Η κατάσταση αυτή οδηγεί, αφενός σε *δραματική όξυνση της ταξικής επίθεσης με επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού*, αφετέρου σε *επίταση των συνθηκών εθνικής υποτέλειας και ταπείνωσης, με την εμφάνιση νεοαποικιακών μορφών εκμετάλλευσης, ιδιαίτερα μέσω του εργαλείου του δημοσίου χρέους*.*

Η παγκόσμια δομική κρίση που ξέσπασε το 2007-2008, έφερε στην επιφάνεια με όλη την οξύτητά της την βασική αντίθεση κεφαλαίου – εργασίας και όλες τις παράγωγες. Οι πλέον επιθετικοί κύκλοι του παγκοσμίου κεφαλαίου, για να υπερβούν την κρίση προς όφελός τους καταστρέφοντας-απαξιώνοντας κεφάλαια, καταφεύγουν στον κοινωνικό-ταξικό πόλεμο εναντίον της εργασίας και στην κλιμάκωση του εν εξελίξει Γ' Παγκοσμίου Ιμπεριαλιστικού Πολέμου (Γ' ΠΠ). Ο πόλεμος αυτός δεν είναι κεραυνός εν αιθρία. Δεν περνά ακαριαία στη γενικευμένη σύγκρουση με άμεση χρήση των όπλων μαζικής καταστροφής. Κλιμακώνεται σταδιακά. Το ίδιο το φαινόμενο του παγκοσμίου πολέμου (συνυφασμένο με τις δομικές συστημικές κρίσεις) μεταβάλλεται ιστορικά ως προς το εύρος και το βάθος της σύρραξης, ως προς το πλήθος και τα μεγέθη των εμπλεκόμενων και ως προς τα επίπεδα, τα μέσα και τους τρόπους-μορφές διεξαγωγής. Οι πλέον επιθετικοί κύκλοι του κεφαλαίου διαθέτουν σήμερα ποικίλα σενάρια, μέσα και τρόπους επιβολής των ιδιοτελών της συμφερόντων: οικονομικούς πολέμους, επιβολή καθεστώτων αποικίας χρέους, πραξικοπήματα, «τρομοκρατία» και «αντιτρομοκρατία», «έγχρωμες επαναστάσεις», «δικτυακούς πολέμους», «υβριδικούς πολέμους», «πολέμους δι' αντιπροσώπων», «ιδεολογικούς πολέμους», «ψυχολογικούς πολέμους», κ.ο.κ.

Ο πόλεμος είναι συνέχεια της οικονομίας και της συμπύκνωσης της τελευταίας στην πολιτική. Το παγκόσμιο σύστημα συσσώρευσης δείχνει μεν απρόσωπο, ωστόσο, λειτουργεί με τη ζωή, τη στάση και τη δραστηριότητα προσώπων και ομάδων που απαρτίζουν την άρχουσα τάξη και το πολιτικό προσωπικό της. Ο πόλεμος είναι μια εξαιρετικά επικερδής δραστηριότητα. Το αυτό ισχύει και τον λεγόμενο υβριδικό πόλεμο (δικτυακό πόλεμο, πόλεμο δι' αντιπροσώπων κ.ο.κ.), οργανικό στοιχείο του οποίου είναι και ο οικονομικός πόλεμος, η επιβολή καθεστώτων αποικίας χρέους κ.ο.κ. Στα πλαίσια του κυρίαρχου συστήματος συσσώρευσης σε παγκόσμια κλίμακα, υπάρχουν διαβαθμίσεις εξάρτησης, κυριαρχίας και υποταγής, σε συνάρτηση με τη θέση και το ρόλο της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης σε τοπική, εθνική, διεθνική, περιφερειακή και παγκόσμια κλίμακα. Τι ευχέρεια κινήσεων π.χ. έχει μια διαπλεκόμενη ελίτ περιφερειακής χώρας, η επιχειρηματική δραστηριότητα της οποίας εξ υπαρχής κινείται στα όρια των όποιων θεσμών και της νομιμότητας, οι επενδύσεις, αποταμιεύσεις (του «ξεπλύματος» μαύρου χρήματος συμπεριλαμβανομένου) της οποίας εντοπίζονται κατ' εξοχήν σε *υπεράκτιες εταιρείες* (off shore, φορολογικούς παραδείσους) που υπάγονται σε αγγλοσαξονικό δίκαιο; Όταν εισπράττουν πακτωλό χρήματος και άλλων παροχών για να προωθούν τα συμφέροντα Διεθνικών Ομίλων, όταν έχουν «επενδύσει» στις

ανεπτυγμένες Δυτικές χώρες σε ακίνητα, καταθέσεις κ.ο.κ., όταν εκεί σπουδάζουν τα παιδιά τους σε ελίτ ιδρύματα της Εσπερίας κ.ο.κ.; Όταν κινδυνεύουν ανά πάσα στιγμή να κατατομηθούν με πάντα διαθέσιμες αποκαλύψεις για κάθε είδους σκάνδαλα και να αντικατασταθούν από διαθέσιμες εφεδρείες «προθύμων»; Τι είδους κυρίαρχη πολιτική και «διαπραγμάτευση» θα μπορούσαν άραγε να ασκήσουν εκπρόσωποι αυτής της ελίτ όταν διακυβεύονται για δεκαετίες ή για αιώνες τα ληστρικά υπερκέρδη που μπορούν να απομυζούν απ' τη χώρα τους τα υπερεθνικά κέντρα, στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των οποίων και μόνο εδράζεται δομικά και ιστορικά η όλη στρατηγική επιβίωσης αυτών των ελίτ; Τι περιθώρια ελιγμών παρέχουν αυτά τα κέντρα που διαθέτουν δυνατότητες πολλαπλών άμεσων, ακαριαίων ή/και έμμεσων, μακροπρόθεσμων χειραγωγήσεων της οικονομίας, της κοινωνίας και των θεσμών, με τη δημοσιονομική πολιτική και κάθε μηχανισμό κρατικής, διακρατικής και παρακρατικής παρέμβασης υπό τον πλήρη έλεγχό τους;

Η υπερατλαντική και Δυτικοευρωπαϊκή ολιγαρχία δεν χρειάζεται επί του παρόντος να εντείνουν άμεσα την στρατιωτική παρουσία τους για να χειραγωγούν τέτοιες χώρες, εφ' όσον έχουν στη διάθεσή τους διεθνικά όργανα και χρηματοπιστωτικές αγορές. Οι μηχανισμοί «διάσωσης» έχουν στηθεί και λειτουργούν άκρως αποδοτικά για το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο. Είναι αποδεδειγμένο ότι λιγότερο από το 5% των δανείων, ύψους 220 δισεκατομμυρίων ευρώ, που δόθηκαν για τη σωτηρία της Ελλάδας στα πέντε πρώτα χρόνια των μνημονίων, κατέληξαν στον ελληνικό προϋπολογισμό, ενώ τα υπόλοιπα πήγαν στη διάσωση των ευρωπαϊκών τραπεζών. 86,9 δισ. ευρώ πήγαν στην εξόφληση παλαιών χρεών, 52,3 δισ. για εξόφληση τόκων και 37,3 δισ. για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών. Το 95% των μνημονιακών δανείων Ε.Ε. και ΔΝΤ διατέθηκαν για να σωθούν ευρωπαϊκές τράπεζες (και άλλοι ιδιώτες πιστωτές) σε βάρος του συνόλου (βλ. Handelsblatt). «Την περίοδο της «διάσωσης» (2010-2014) σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση του ελληνικού δημόσιου χρέους. Βρέθηκε εκτός ελέγχου, περνώντας από τα 299,69 δις ευρώ (129,7% του ΑΕΠ) σε 317,94 δις (177,1% του ΑΕΠ)» (Επιτροπή Αλήθειας Δημοσίου Χρέους. Προκαταρκτική Έκθεση, σ.27). Για το 2016 εκτιμάται ότι ο λόγος του χρέους ως προς το ΑΕΠ αναμένεται να εκτοξευτεί ακόμη και στο 193,5% του ΑΕΠ. Το 2015 οι οφειλές της Ελλάδας έφταναν στο ποσό των 321,33 δισ. € (Γσίρου 2016), ενώ βάσει του χρονοδιαγράμματος, η αποπληρωμή θα λήξει το 2059 (HuffPost, 2016).

Κατά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ) η αποπληρωμή αυτών των δανείων προβλέπεται να εκταθεί μέχρι το 2054. Τα περιουσιακά στοιχεία του ελληνικού Δημοσίου μετατρέπονται σε ανά πάσα στιγμή ρευστοποιήσιμους πόρους αποπληρωμής χρέους. Ωστόσο, «το δημόσιο χρέος ήταν το μέσο για να μεταφερθεί, σε παγκόσμιο επίπεδο, το κόστος της κρίσης του 2007, από τον ιδιωτικό χρηματοπιστωτικό τομέα στο δημόσιο» (Επιτροπή Αλήθειας Δημοσίου Χρέους. Προκαταρκτική Έκθεση, σ.27). Εν ολίγοις, «το δημόσιο χρέος είναι εργαλείο κυβερνητικής, νομισματικής και οικονομικής πολιτικής και οι επιπτώσεις του σε τοπικό και διεθνές επίπεδο το καθιστούν σημαντικό εργαλείο για τον χειρισμό των κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών ενός Κράτους. Δεν μπορεί επομένως να εξισωθεί με ιδιωτικές οφειλές από δανεισμό ή εταιρικά χρέη» (Postova Banka, σελ. 324 – παρατίθεται από Προκαταρκτική Έκθεση Ε.Α.Δ.Χ.).

Για να μην υπάρξει η παραμικρή αμφιβολία για το καθεστώς κατοχής της αποικίας χρέους, η δημόσια ακίνητη περιουσία δεσμεύεται υπό εποπτεία από τους δανειστές μέσω υπερταμείου που υποθηκεύει την περιουσία του Δημοσίου για 99 χρόνια. Μάλιστα, οι εμπλεκόμενοι στις επικείμενες ιδιωτικοποιήσεις της δημόσιας περιουσίας δια του υπερταμείου, χαίρουν πλήρους ασυλίας, αθωώνονται εκ των προτέρων για όποια ποινικά και αστικά αδικήματα θα διαπράξουν, δεδομένου ότι εξαιρούνται «από την εφαρμογή των νόμων του Κράτους» (νέα παράγραφος στο άρθρο 192 του νόμου 4389/16)! Μόνο για το 2016

προβλέπεται για την εξυπηρέτηση του χρέους η καταβολή 12.519 δισεκατομμυρίων €, (7,5% του ΑΕΠ) εκ των οποίων 5.930 – επιτόκια (Καθημερινή, 13.12.2015). Εν τω μεταξύ, αυτό που θα καταβάλλεται κατ' έτος μόνο για τόκους, με τη μετάβαση σε κυμαινόμενο επιτόκιο (από το 2022) θα εκτιναχθεί σε ποσό της τάξης των 22 δις. ευρώ.

Εάν σε αυτά προστεθεί η συνολική φυγή κεφαλαίων και κυρίως η φυγή υψηλά ειδικευμένης νεολαίας (ξεπερνά τις 427.000 κατά την κρίση, βλ. Καρακασίδης 2016), η υπερεκμετάλλευση προσλαμβάνει πράγματι καταστροφικές διαστάσεις⁶.

Είναι πλέον προφανές ότι η σύρραξη αυτή αφορά την παγκόσμια κυριαρχία. Ο ευρωατλαντικός άξονας βαθμηδόν εκτοπίζεται από τις αναδυόμενες δυνάμεις και τον πόλο που σχηματίζουν, γεγονός που τον καθιστά επιθετικό. Όσο κλιμακώνεται η σύρραξη, η αναδιανομή ισχύος και επικράτειας εκφράζεται με γεωπολιτικές αξιώσεις και διεκδικήσεις. Εξ ου και τα πλήγματα στα «τόξα» που διατρέχουν την Ευρασία και η σπουδή για πολεμική περικύκλωση των βασικών δυνάμεων αυτού του χώρου και σύρραξη με αυτές (Ρωσία και Κίνα). Αφγανιστάν, Ιράκ, Γιουγκοσλαβία, Σομαλία, Οσετία, Γεωργία, «αραβικές ανοίξεις», Λιβύη, Συρία, Υεμένη, Ουκρανία – δεν είναι μεμονωμένες τοπικές ή/και περιφερειακές συρράξεις. Είναι σταθμοί και κρίκοι στην κλιμάκωση του εν εξελίξει Γ' ΠΠ. Λόγου χάρη, το ένοπλο πραξικόπημα (21-22.2.2014), που διοργανώθηκε με μεθοδικό τρόπο, υπό την καθοδήγηση και με την πλήρη οικονομική, πολιτική και στρατιωτική κάλυψη των μεγάλων δυνάμεων του ευρωατλαντικού άξονα (ΗΠΑ, ΝΑΤΟ και ΕΕ), και εκτελέστηκε από τα πολιτικά τους ανδρείκελα της χούντας του Κιέβου, με τα φασιστικά τάγματα εφόδου σε ρόλο «πρωτοπορίας» και δύναμης κρούσης, σηματοδότησε σαφώς τη μετάθεση του πεδίου μάχης του εν εξελίξει πολέμου εκ νέου στην Ευρώπη και στην καρδιά του τέως σοβιετικού χώρου (βλ. Πατέλης: 2014β). Είναι μια επιθετική πολεμική πράξη, πρωτίστως κατά της Ρωσίας -του ισχυρότερου κατάλοιπου της τ. ΕΣΣΔ, με στρατηγικά οπτικά συστήματα υπερδύναμης- και κατά όλων των λαών που δεν είναι πλήρως υποταγμένοι στις ΗΠΑ, στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ, αλλά και προληπτικό τρομοκρατικό πλήγμα κατά όσων αμφισβητούν τη μονοκρατορία του Ευρωατλαντικού άξονα, κατά των επικείμενων απελευθερωτικών και επαναστατικών κινημάτων. Ο νυν παγκόσμιος πόλεμος έχει νομοτελώς μετατοπιστεί προς το εναπομείναν πλέον υπολογίσιμο κατάλοιπο της διάλυσης της ΕΣΣΔ, τη Ρωσία, αλλά και προς όλες τις χώρες των BRICS. Το πρόσφατο πραξικόπημα στη Βραζιλία και οι ευθέως υποκινούμενες κινήσεις αποσταθεροποίησης στη Λατινική Αμερική, εγγράφονται στις στρατηγικές διάλυσης των BRICS από τον άξονα. Η ρητορική της ευρωατλαντικής διπλωματίας, πολιτικής και προπαγάνδας αναφορικά με τη Ρωσία και τον Β. Πούτιν, κινείται στο ίδιο πνεύμα και τόνο με προγενέστερες ένδοξες εκστρατείες: κατά του Ιράκ και του «δικτάτορα-σφαγέα» Σαντάμ, κατά της Σερβίας και του Μιλόσεβιτς, κατά της Λιβύης και του Καντάφι, κατά της Συρίας και του Άσαντ κ.ο.κ. Ο πόλεμος στην Ουκρανία και ο συνακόλουθος οικονομικός πόλεμος (με τις κυρώσεις, τις χειραγωγήσεις στις τιμές των υδρογονανθράκων κ.ο.κ.), δεν είναι παρά τα πρώτα βήματα για ευρείας κλίμακας επιχειρήσεις, με τρόπους και μέσα αγώνα, που θα επιτρέπουν την ελαχιστοποίηση είτε την εξουδετέρωση/ακύρωση της αποτρεπτικής ισχύος του κληροδοτημένου από την ΕΣΣΔ στρατηγικού πυρηνικού οπλοστασίου. Ο μηχανισμός έχει

⁶ Αποδεικνύεται ότι η αφαίμαξη εγκεφάλων (brain drain) - του πλέον δημιουργικού μέρους της εγχώριας εργασιακής δύναμης είναι το κύριο εξαγωγικό προϊόν της αποικίας χρέους! Έγκλημα κατά της ανθρωπότητας! Επιλεκτική γενοκτονία αιχμής. Η τραγικότερη καταστροφή αυτής της κρίσης και του πολέμου, με δραματικές δημογραφικές, οικονομικές, κοινωνικές, ηθικοπολιτικές, πολιτισμικές κ.ο.κ. επιπτώσεις. Η βαθύτερη αυτών: η αποστέρηση από την χώρα των δυναμικότερων φορέων χάραξης και πρακτικής προώθησης στρατηγικών προοπτικών μέσω δημιουργικότητας στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στην τέχνη... Ταυτόχρονα: ανήκεστος υπονόμηση του βασικού νεανικού κορμού του υποκειμένου της όποιας κοινωνικής αλλαγής, με σωτήριο για το καθεστώς «αποσυμπίεση» του επαναστατικού δυναμικού της κοινωνίας και εμπέδωση του ατομικισμού. Μια γηράσκουσα ανεγκέφαλη κοινωνία είναι ιδεώδες υλικό για απρόσκοπτη υπερεκμετάλλευση και χειραγώγηση... (βλ. και Μανιφάβα 2016).

δρομολογηθεί.

Κάποιοι εξακολουθούν να βλέπουν ήσσανος σημασίας τοπικές ή περιφερειακές συρράξεις. Στον πόλεμο που προκάλεσε το ισλαμοφασιστικό δημιούργημα των μυστικών υπηρεσιών του Ευρωατλαντικού άξονα στη Συρία (με 470.000 νεκρούς, 1,9 εκ. τραυματίες και περίπου τον μισό πληθυσμό στην προσφυγιά), εμπλέκονται ήδη 80 χώρες! Πόσο «τοπική» είναι αυτή η σύρραξη;

Σήμερα η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται υπό τον έλεγχο των ισχυρότερων Δυτικών Διεθνικών μονοπωλιακών ομίλων (ΔΜΟ), που έχουν τη στήριξη της πρακτικά απεριόριστης έκδοσης παγκοσμίου χρήματος. Ακριβώς στο μονοπώλιο έκδοσης χρήματος, παγκοσμίου νομίσματος, εδράζεται το συγκριτικό πλεονέκτημα και η ισχύς της Δυτικής χρηματιστικής ολιγαρχίας, τα συμφέροντα της οποίας εξυπηρετούν τα αντίστοιχα όργανα διακρατικομονοπωλιακής επιβολής, με τελικό «επιχείρημα» την πολεμική ισχύ των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ.

Θα έλεγε κανείς ότι μετά την επικράτηση αστικών αντεπαναστάσεων-παλινορθώσεων στις χώρες του πρώιμου σοσιαλισμού, η ισχύς αυτή έγινε απεριόριστη και αδιαμφισβήτητη σε παγκόσμια κλίμακα. Ωστόσο, ακόμα και στα πλαίσια ενός και του αυτού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού, το εκάστοτε κοινωνικοοικονομικό σύστημα αναπτύσσεται υπό ορισμένους όρους και εντός κάποιων ορίων, τα οποία καθορίζονται από τις νομοτέλειες αναπαραγωγής και ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής του, της τεχνολογικής βάσης και του οργανωτικού-θεσμικού πλαισίου της δομής του. Έτσι, χώρες και περιφέρειες που κατείχαν μέχρι τούδε ηγετική θέση, προσκρούουν σε ανυπέρβλητες δυσκολίες και κρισιανά φαινόμενα, ικανά να ανασχέσουν τους ρυθμούς της οικονομικής τους ανάπτυξης. Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου σε γηράσκοντα παραγωγικά-τεχνολογικά πλέγματα ρίχνει την οικονομία τους σε ύφεση, ενώ το σύστημα θεσμών που έχει σχηματιστεί δυσχεραίνει τη διαμόρφωση νέων τεχνολογικών αλυσίδων⁷. Οι τελευταίες, μαζί με νέους θεσμούς οργάνωσης της παραγωγής, ενδέχεται να ανοίγουν δρόμους σε άλλες χώρες και περιφέρειες, που διεκδικούν ηγετική θέση και ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη (βλ. και Глазьев, 2915). Οι ηγέτιδες δυνάμεις που χάνουν την ισχύ τους, επιδιώκουν απεγνωσμένα να διατηρήσουν δεσπόζουσα θέση στην παγκόσμια αγορά μέσω ενίσχυσης και επέκτασης του ελέγχου που ασκούν στη γεωοικονομική τους περιφέρεια, ακόμα και με την προσφυγή σε

⁷ Ειδική μελέτη απαιτείται για την αδυναμία της επιστήμης να αποδώσει ριζικά καινοτόμες τεχνολογικές εφαρμογές βάσει νέων αρχών, ικανές να προαγάγουν άρδην την παραγωγή. Ενδεχομένως η συστηματική καταστροφή που επιφέρει στην επιστήμη και την παιδεία-εκπαίδευση η όλο και πιο άμεση υπαγωγή τους στο κεφάλαιο να έχει οδηγήσει σε αυτό το αδιέξοδο. Επί του παρόντος, δεν φαίνεται να υπάρχει άμεσα ορατή συνεκτική τομή στις επιστημονικές γνώσεις που θα μπορούσε σήμερα, μεσούσης της κρίσης να λειτουργήσει για το κεφάλαιο ως άμεση πλατφόρμα πρωτοποριακών τεχνολογικών κατευθύνσεων (breakthrough technology), ικανών να κάνουν την διαφορά, επαναστατικοποιώντας την παραγωγή, παρέχοντας την αναμενόμενη ανάκαμψη-ανασυγκρότηση μέσω της νέας ώθησης της κεφαλαιακής συσσώρευσης. Ως εκ τούτου, η πλέον πιθανή «λύση» για την αμέσως επόμενη φάση κεφαλαιακής συσσώρευσης θα είναι μάλλον ένας στοχευμένος συνδυασμός καινοτόμων κατευθύνσεων, βάσει διαθέσιμων κεκτημένων της βασικής έρευνας, και βάσει περαιτέρω βελτιστοποίησης και συνδυαστικής χρήσης-επέκτασης ήδη γνωστών τεχνολογικών κατευθύνσεων σε ευρεία κλίμακα. Η προώθηση αυτής της δέσμης «λύσεων», δεν θα είναι αποκλειστική υπόθεση οικονομικών, τεχνολογικών και πολιτικών αποφάσεων.

Η συστηματική προβολή, υποβολή και επιβολή της «οικολογικής» διάστασης της επικείμενης τεχνολογικής καμπίς, είναι μια στρατηγική επιλογή των ιθυνόντων με πολλαπλές στοχεύσεις και αποδέκτες. Μπορεί να παραμερίσει τους ενδοιασμούς για το κόστος των σχετικών επενδύσεων και να διανοίξει ένα επενδυτικό πεδίο δόξης λαμπρόν του κεφαλαίου, όχι απλά σε κλίμα ευρείας συναίνεσης, αλλά ακόμα και με όρους μαζικού κινήματος υπέρ αυτής της αλλαγής. Η αλλαγή αυτή προβάλλει ως ιδεώδης σύγκλιση ιδιοστικού οικονομικού συμφέροντος και κοινωνικής ευαισθησίας για τις τύχες του πλανήτη και της ανθρωπότητας...(αναλυτικότερα βλ. Πατέλη: 2011, Patelis: 2012).

μεθόδους πολιτικού και στρατιωτικού πειθαναγκασμού, ως αποτέλεσμα του οποίου επέρχεται κλιμάκωση των εμπόλεμων συρράξεων στην κατεύθυνση του γενικευμένου Παγκοσμίου Πολέμου, όπου αναλύσκονται τεράστιες δυνάμεις και πόροι. Επιπλέον, η μαζική καταστροφή πλεονεαζόντων υπερσυσσωρευμένων κεφαλαίων σε συνθήκες πολέμου, φαντάζει μοναδική διέξοδος από τη μακροχρόνια δομική κρίση για την «επανεκκίνηση» της κεφαλαιακής συσσώρευσης. Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση, εκείνες οι ανερχόμενες δυνάμεις που θα κατορθώσουν να τηρήσουν στάση αναμονής, ή ελαχιστοποίησης της κλίμακας και του κόστους τυχόν εμπλοκής τους στην παγκόσμια σύρραξη, ενδέχεται να επιτύχουν διατήρηση των παραγωγικών τους δυνάμεων και να προσελκύσουν διανοητικές δυνάμεις (υψηλού επιπέδου εργασιακή δύναμη) που αναζητούν καταφύγιο απ' την κρίση και τον πόλεμο, μαζί με κεφάλαια και πόρους από τις άμεσα εμπλεκόμενες στη σύρραξη χώρες. Μέσα από αυτή την καταστροφική διαδικασία, εφ' όσον οι αντιμαχόμενες δυνάμεις έχουν αρκούντως εξασθενήσει και αλληλοεξουδετερωθεί, ένας νέος ηγετικός πόλος μπορεί να αναδειχθεί στην παγκόσμια κονίστρα, αυξάνοντας τις δυνάμεις του και να δρέψει τους καρπούς της νίκης. Αυτό ακριβώς έγινε στον προηγούμενο Β' Π.Π. με το Ηνωμένο Βασίλειο να χάνει την κοσμοκρατορία του, το παραδοσιακό σύστημα της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (που ήταν πλέον φραγμός για την ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατίας) να διαλύεται, τις χώρες της Ευρώπης και ευρύτερα την Ευρασία να προσπαθούν να ξεπεράσουν τεράστιες καταστροφές και απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό, υποδομές κ.ο.κ., την ΕΣΣΔ να επιχειρεί ανοικοδόμηση και συγκρότηση ενός νεοπαγούς στρατοπέδου πρώιμου σοσιαλισμού στα συντρίμια (δικά της και της Α. Ευρώπης) και τις ΗΠΑ -με ελάχιστες απώλειες- να αναδεικνύονται με αδιαμφισβήτητο ηγεμονικό ρόλο στο παγκόσμιο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, στη βάση πλέον των όρων μιας νεοαποικιοκρατίας.

Εξ ου και η παρατεταμένη διάρκεια απροσδιοριστίας ως προς τα αντιμαχόμενα μέρη, τα θέατρα επιχειρήσεων, τους σκοπούς, τα μέσα, τους τρόπους και την κλίμακα διεξαγωγής του πολέμου. Εξ ου και οι συνεχόμενες προσπάθειες επιβολής τετελεσμένων, ανίχνευσης δια της μάχης που εναλλάσσονται με νέους γύρους διπλωματικών μαχών, στάσεις αναδιάταξης και αναμονής, υπό διαμόρφωση συμμαχιών και πόλων που καιροφυλακτούν για τα επόμενα βήματα-πλήγματα. Εναλλασσόμενο μείγμα οικονομικού, ιδεολογικού, ψυχολογικού και πολιτισμικού πολέμου, συγκεκριμένες επιχειρήσεις μυστικών υπηρεσιών, πραξικοπήματα, «έγχρωμες επαναστάσεις» κ.ο.κ. εφαρμόζεται σε ευρύτατο φάσμα χωρών και περιφερειών, με στόχο την ανάσχεση της ανάπτυξης και συσπείρωσης εναλλακτικών συνεργασιών, ολοκληρώσεων και πόλων για τη διατήρηση της μονοκρατορίας του ευρωατλαντικού άξονα υπό τις ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό πεδίο εφαρμογών των παραπάνω είναι οι χώρες της Λατινικής Αμερικής. Η Βραζιλία, η οποία συμμετέχει στο συνασπισμό των BRICS, έχει κάθε λόγο να επιδιώκει προτιμησιακό εμπορικό καθεστώς και ανάπτυξη της συνεργασίας με τις χώρες του «Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης» (SCO)⁸ και με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (EAEU)⁹. Η όλο και πιο στενή συνεργασία μεταξύ των τελευταίων οργανισμών, διανοίγει δυνατότητες συνεργασίας και με Mercosur & ASEAN, γεγονός που δημιουργεί ευκαιρίες για το σχηματισμό της μεγαλύτερης οικονομικής ένωσης στον κόσμο. Γι' αυτό και τίθεται στο στόχαστρο από τον άξονα.

⁸ Ο οργανισμός αυτός απαρτίζεται από 6 μέλη (Καζακστάν, Κίνα, Κιργκίζια, Ρωσία, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν), 6 χώρες παρατηρητές (Αφγανιστάν, Λευκορωσία, Ινδία, Ιράν, Μογκολία, Πακιστάν και 6 «εταίρους διαλόγου» (Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Καμπότζη, Νεπάλ, Τουρκία, Σρι-Λάνκα). Στη συνάντηση κορυφής της Τασκένδης (24.6.2016) δρομολογήθηκε η πλήρης ένταξη στον Οργανισμό της Ινδίας και του Πακιστάν (από το 2017), με το Ιράν, την Αίγυπτο, την Συρία κ.ά. χώρες σε αναμονή. Δρομολογείται δηλαδή η συγκρότηση ενός πόλου που θα περιλαμβάνει το 48% του παγκόσμιου πληθυσμού και 4 πυρηνικές δυνάμεις.

⁹ Διεθνής οργανισμός περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης με 5 μέλη: Αρμενία, Λευκορωσία, Καζακστάν, Κιργκίζια, Ρωσία.

Η πολεμική μηχανή και η διπλωματία των ΗΠΑ κινείται συστηματικά στην κατεύθυνση της αποτροπής και της προληπτικής διάλυσης των παραπάνω εναλλακτικών ενοποιητικών διαδικασιών. Τα διακρατικά όργανα του Ευρωατλαντικού άξονα (Π.Ο.Ε., ΟΟΣΑ, Ε.Ε., Π.Τ. κ.ο.κ.) αποδεικνύονται όλο και πιο ανεπαρκή υπό την πίεση των παραπάνω διαδικασιών και των συνακόλουθων ραγδαίων αλλαγών και υποσκελίζονται εκ των πραγμάτων. Η Ε.Ε. ταλανίζεται από διαλυτικές και φυγόκεντρες τάσεις, που εκδηλώνονται με την κρίση, και ιδιαίτερα με την «κρίση χρέους» των χωρών της περιφέρειας της Ευρωζώνης και την ετυμηγορία κατά της Ε.Ε. στο δημοψήφισμα του Η.Β. (23.6.2016). Εξ ου και η εναγώνια προώθηση εκ μέρους των ΗΠΑ, με όρους άκρας συνωμοτικότητας, των σχεδίων «Διειρητική Εταιρική Σχέση» (Trans-Pacific Partnership -TPP με τη συμμετοχή 11 χωρών και των ΗΠΑ) και η «Δια-Ατλαντικής Συνεργασίας Εμπορίου και Επενδύσεων» (Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership – TTIP. Βλ, σχετικά Διακαντώνη, 2015 & Hilary, 2016). Αμφότερα τα σχέδια αυτά, ως πραγματικά προληπτικά πλήγματα οικονομικού πολέμου μέσω επιβολής τετελεσμένων, αναδεικνύουν σε πραγματικά υποκείμενα (με ισχύ που υποσκελίζει και υποτάσσει τα ίδια τα κράτη) απ' ευθείας τους ΔΜΟ και σπεύδουν να παρακάμψουν και να υπονομεύσουν τα αναδυόμενα εναλλακτικά σχήματα οικονομικών συνεργασιών και ολοκληρώσεων (BRICS, SCO, EAEU, Mercosur κ.ο.κ.) και τις χώρες που τα απαρτίζουν.

Σήμερα, η αμερικανική χρηματοπιστωτική κοσμοκρατορία, που απομυζά τους πόρους όλου του πλανήτη και στηρίζει την πυραμίδα του χρέους των ΗΠΑ, γίνεται όλο και πιο έκδηλα φραγμός για την περαιτέρω ανάπτυξη. Το συνολικό χρέος της κυβέρνησης των ΗΠΑ (τοπικό, πολιτειακό και ομοσπονδιακό) αναμένεται να ανέλθει το 2016 στα 22.4 τρισ. \$ (<http://www.usgovernmentdebt.us/>) με το ΑΕΠ να κινείτε στα 18 τρισ. \$ (<http://www.statista.com/statistics/188105/annual-gdp-of-the-united-states-since-1990/>). Οι ΗΠΑ είναι μακράν η χώρα με το μεγαλύτερο χρέος στον κόσμο. Ωστόσο, η χρηματοπιστωτική της κυριαρχία, με την μονοπωλιακή λειτουργία του δολαρίου ως παγκοσμίου χρήματος, το εκδοτικό προνόμιο της Federal Reserve Bank (FED) και επίσης, η στρατιωτικό-πολιτική ισχύς της, επί του παρόντος την καθιστούν άτρωτη έναντι των πιστωτών της.

Ασφαλής τρόπος αποφυγής της χρεοκοπίας και διατήρησης της παγκόσμιας ηγεσίας για την αμερικανική χρηματιστική ολιγαρχία, είναι η διεξαγωγή ενός Παγκοσμίου Πολέμου, με σκοπό την παραγραφή των χρεών (λόγω «ανωτέρας βίας»), τη διατήρηση του παγκόσμιου ελέγχου των περιφερειών και των πόρων και την καταστροφή ή τουλάχιστον την ανακοπή της ανόδου των ανταγωνιστών. Εδώ βρίσκεται το κλειδί για την εξήγηση της αμερικανικής επιθετικότητας (βλ. και Глазьев).

Όπως και κατά τον Β' ΠΠ, έτσι και σήμερα, κατά τον Γ' ΠΠΠ, στο φασιστικό μέτωπο των από επάνα, μπορεί να αντιπαρατεθεί μόνο ένα Ενιαίο Λαϊκό Αντιφασιστικό Δημοκρατικό και Αντιιμπεριαλιστικό Μέτωπο. Οι διεθνικές και διακρατικές μορφές και οι τρόποι φασιστικής επίθεσης, υπαγορεύουν εξ υπαρχής επιτακτικά και το διεθνή-διεθνιστικό χαρακτήρα αυτού του μετώπου, στη βάση της διαλεκτικής ενότητας πατριωτισμού και διεθνισμού.

Προοπτικές ανάπτυξης-διεξόδου απ' τα συστημικά αδιέξοδα.

Το παραπάνω μέτωπο, για να έχει απήχηση και προοπτική, οφείλει να προτείνει εναλλακτικό πρόγραμμα ανασυγκρότησης της οικονομίας και της κοινωνίας. Οι καθεστωτικές δυνάμεις, οι πλέον επιθετικοί κύκλοι του κεφαλαίου, επίσης κάνουν λόγο για «ανασυγκρότηση». Μόνο που συνδέουν μονοσήμαντα την «ανασυγκρότηση» που επιδιώκουν με την εδραίωση και διαιώνιση της κυριαρχίας τους, με την συντριβή του πόλου της εργασίας και την επιβολή εν είδει «μεταρρυθμίσεων» των πλέον ακραίων νεοφιλελεύθερων μέτρων λιτότητας με όρους αποικίας χρέους.

Από τη σκοπιά του πόλου της εργασίας γίνεται όλο και πιο επιτακτική η συγκρότηση κοινωνικού και πολιτικού μετώπου, στη βάση ενός μεταβατικού προγράμματος αλληλένδετων ριζοσπαστικών διεκδικήσεων και μετασχηματισμών ανασυγκρότησης σοσιαλιστικού προσανατολισμού, που θα περιλαμβάνει:

- την έξοδο από το ευρώ για την αποκατάσταση του εθνικού ελέγχου στη νομισματική και οικονομική πολιτική, σε ρήξη με τις στρατηγικές επιλογές του καθεστώτος, και έξοδο από την ΕΕ-χρηματοπιστωτική φυλακή λαών, καθώς και από όλους τους ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς
- την κατάργηση του μνημονίου και των δανειακών συμβάσεων, καθώς και όλων των μνημονιακών νόμων, ρυθμίσεων και διατάξεων, την παύση πληρωμών και τη διαγραφή του δημοσίου χρέους
- την εθνικοποίηση των τραπεζών και των επιχειρήσεων στρατηγικής σημασίας, στα πλαίσια ενός σχεδιασμού για την παραγωγική ανασυγκρότηση της οικονομίας με γνώμονα τις λαϊκές ανάγκες, με εργατικό και λαϊκό έλεγχο, σε συνδυασμό με εδραίωση οικονομικών σχέσεων και ανταλλαγών σε ισότιμη βάση με αντιστοίχου επιπέδου οικονομίες και με αξιοποίηση των ενδο-ιμπεριαλιστικών αντιθέσεων
- την εδραίωση αυθεντικής λαϊκής κυριαρχίας, το ριζικό εκδημοκρατισμό όλων των τομέων της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, με τη δημιουργία ζωντανών θεσμών άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας με την ευρύτερη δυνατή λαϊκή συμμετοχή, αιρετότητα, ανακλητότητα αντιπροσώπων, εκ περιτροπής εναλλαγή σε θέσεις ευθύνης, λογοδοσία, διαφάνεια και έλεγχο όλων των βαθμίδων οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης (βλ. Τι είναι και τι επιδιώκει...:2014 και Καλτσώνη: 2015).

Ιδιαίτερα για χώρες σαν την Ελλάδα, είναι εξαιρετικά δύσκολη η ανατροπή της μνημονιακής επίθεσης και η νικηφόρα προοπτική, χωρίς την επεξεργασία μιας σειράς ζητημάτων, όπως η ανάπτυξη μιας σύγχρονης θεωρίας του σοσιαλισμού, οι σύγχρονες παραγωγικές δυνατότητες της χώρας μας, η αναζήτηση εναλλακτικών δυνατοτήτων, έναντι του κυρίαρχου νεοφιλελεύθερου πλαισίου, η εκπόνηση μελετών για τη βέλτιστη σχεδιοποιημένη Ολοκληρωμένη αξιόβιωτη Ανάπτυξη των Ορεινών, νησιωτικών και των εν γένει Γεωγραφικά Απομονωμένων Περιοχών¹⁰ με γόνιμη αξιοποίηση και ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, η διερεύνηση μορφών οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας-ολοκλήρωσης μεταξύ διαφορετικών χωρών προς την κατεύθυνση του σοσιαλισμού κ.α. Αυτή η εναλλακτική προοπτική δεν μπορεί να συνιστά στροφή σε έναν πρωτόγονο εθνικό απομονωτισμό (πράγμα που θα συνιστούσε παραλογισμό και αντιδραστική-οπισθοδρομική ουτοπία δεδομένων των σύγχρονων παραγωγικών δυνάμεων, της θέσης και του ρόλου της χώρας στον διεθνή και παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας), αλλά τουναντίον ανάπτυξη διεθνούς συντονισμού του αγώνα και διεθνούς οικονομικής συνεργασίας σε ισότιμη βάση, -ιδιαίτερα με χώρες που βρίσκονται σε αντίστοιχο επίπεδο- και

¹⁰ Ενδεικτική των καταστροφικών επιπτώσεων της αποικίας χρέους είναι και η μαζική ιδιωτικοποίηση-εκποίηση δημόσιων υποδομών ζωτικής σημασίας και για την άρση της απομόνωσης περιοχών. Το συνολικό κόστος κατασκευής της *Εγνατίας Οδού* (αυτοκινητόδρομου μήκους 800 χλμ. που εκτείνεται από την Ηγουμενίτσα μέχρι τους Κήπους του Έβρου) ανέρχεται στα 6 δις ευρώ χωρίς το ΦΠΑ (<http://www.egnatia.eu/page/default.asp?id=24&la=1>). Το ξεπούλημά της θα γίνει έναντι του ευτελούς ποσού των 100 εκατ. Ευρώ, τη στιγμή που σήμερα, μόνο τα έσοδα από τους επτά σταθμούς διοδίων ξεπερνούν τα 50 εκατ. ευρώ τον χρόνο! (βλ. Τζαναβάρα 2016).

με την αξιοποίηση των παγκόσμιων αντιθέσεων.

Στην κρισιακή συγκυρία, όπως αυτή εκδηλώνεται στον «ασθενή κρίκο», δεν μπορεί να υπάρξει «παραγωγική ανασυγκρότηση» διαχειριστικού τύπου, χωρίς ρήξη με το καθεστώς αποικίας χρέους, στα πλαίσια του κυρίαρχου κεφαλαιοκρατικού συστήματος σχέσεων παραγωγής (βλ. και Ιωακείμογλου). Οι αυταπάτες περί «αριστερής» διακυβέρνησης-διαχείρισης στα πλαίσια του καθεστώτος αποικίας χρέους υπό διακρατική ευρωατλαντική επιτήρηση (NATO, Ε.Ε. κ.ο.κ.), χωρίς να θίγονται οι στρατηγικές επιλογές του κεφαλαίου και οι σχέσεις παραγωγής, έχουν εν πολλοίς συντριβεί. Σήμερα, το κάθε επιμέρους αίτημα, το κάθε πρόταγμα από την παραπάνω δέσμη βραχυ-μεσοπρόθεσμων διεκδικήσεων του κινήματος, εξακοντίζεται στον πυρήνα των διακυβευμάτων της εποχής, αναμετράται με τις κυρίαρχες στρατηγικές επιλογές της άρχουσας τάξης, συναρτάται με τη δυναμική του ριζικού επαναστατικού μετασχηματισμού, με την επανεκκίνηση της παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας. Είναι λοιπόν σκόπιμο, αυτή η συνάρτηση να γίνεται μετά λόγου γνώσεως, συνειδητά, με όρους διαλεκτικής υπαγωγής των τακτικών κινήσεων στη στρατηγική, με όρους εμπλοκής του επαναστατικού κινήματος στη «ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης» της συγκυρίας, αλλά και των εργαζομένων σε μαζική κλίμακα.

Η προσέγγιση της υπέρβασης της κρίσης απ' τη σκοπιά των αναγκών του εργαζόμενου λαού, με όρους κλιμάκωσης του αγώνα για ριζική ανασυγκρότηση της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτικής και του πολιτισμού συνολικά, το πρόβλημα της Ελλάδας και παρόμοιων χωρών, αποτελεί μέρος του *μείζονος προβλήματος της εποχής: της προοπτικής της επαναστατικής μετάβασης της κοινωνίας στην ενοποιημένη ανθρωπότητα*.

Βιβλιογραφία

- Bakan, J., «The Corporation», μετ. Αγγ. Βάσιλα, ΚΨΜ, Αθήνα, 2007.
- Guay T. R., «The business environment of Europe: firms, governments, and institutions». Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2014b
- Handelsblatt, «[Με τα μνημονιακά δάνεια σώθηκαν οι ευρωπαϊκές τράπεζες, όχι η Ελλάδα](#)» 4.6.2016.
- Hilary J., «Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (TTIP). Χάρτα απορρύθμισης, επίθεση στην εργασία, κατάλυση της δημοκρατίας», Β' έκδοση. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, Παράρτημα Ελλάδα, Αθήνα, 2016.
- HuffPost, «[Πόσα και πού χρωστά η Ελλάδα: Η διάρθρωση του ελληνικού χρέους και το χρονοδιάγραμμα λήξης δόσεων](#)», 10.6.2016
- INFOWAR, «[Μόνο Ζιμπάμπουε και Συρία ξεπερνούν την Ελλάδα σε πτώση του ΑΕΠ](#)», 20/06/2015
- Jaworek M., Kuzel M., «[Transnational Corporations in the World Economy: Formation, Development and Present Position](#)». Copernican Journal of Finance & Accounting, 4(1), 55–70, 2015
- Patelis D., «[Capital accumulation, crisis and 'return to nature'?](#)». Στο: B. Laperche, N. Levratto and D. Uzunidis ed., Crisis, Innovation and Sustainable Development. The ecological opportunity. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA. Published by Edward Elgar, 2012, pp. 207-230
- Popova A.V., Grivanov R.I., «Transnational corporations as a subject of international economic relations». СТУДЕНЧЕСКИЙ НАУЧНЫЙ ФОРУМ, Moscow, 2015.
- Schaefer S., «[The World's Largest Companies 2016](#)», Forbes, May 25, 2016,
- Βαζιούλιν Β. Α., «Η λογική της ιστορίας. Ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας». Εκδ. ΚΨΜ,

- Αθήνα, 2013.
- Διακαντώνης Μ., «Περιφερειακές Εμπορικές Συμφωνίες (TPP&TTIP): Οικονομικές Προοπτικές και Πολιτικές Προκλήσεις». Ανιχνεύσεις, Αθήνα, 6/11/2015.
- «Διεθνής Σχολή «Λογική της Ιστορίας»» (Δ.Σ.Λ.Ι.)
- Επιτροπή Αλήθειας Δημοσίου Χρέους. «Προκαταρκτική Έκθεση». Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 2015.
- Ιωακείμογλου Η. «Παραγωγική ανασυγκρότηση και παραγωγικές σχέσεις», "Κόκκινο", τεύχος Νο 2, 2016
- Καλτσώνη Δ., «Πολιτικοί και συνταγματικοί όροι της παραγωγικής ανασυγκρότησης: η ανάγκη Συντακτικής Συνέλευσης». Εισήγηση στο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Παραγωγική ανασυγκρότηση στην Ελλάδα: μελετώντας το παρελθόν, σχεδιάζουμε το μέλλον», Θεσσαλονίκη, 27-28/11/2015 (Ίδρυμα Δ. Μπάτσης, ΑΠΘ, ΠΑΜΑΚ).
- Καρακασίδης Χ., «Το τρίτο μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων». Καθημερινή, 2.7.2016.
- Μανιφάβα Δ., «Η Ελλάδα «εξάγει»... ανθρώπινο κεφάλαιο», Καθημερινή, 20.07.2016
- Μηλαπίδη Μ., «Παγκοσμιοποίηση και ο ρόλος του εθνικού κράτους», μεταπτ. Διατριβή, Α.Π.Θ., 2009
- Μπογιόπουλου Ν, «Είναι ο *καπιταλισμός, ηλίθιε*», Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2011
- Πατέλης Δ., «Η αντιφασιστική εξέγερση στην Ουκρανία ως επεισόδιο του Γ' Παγκοσμίου Ιμπεριαλιστικού Πολέμου», ΟΥΤΟΠΙΑ, τ.111, 16.3.2015
- Πατέλης, Δ., «Ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση, ανισομέρεια και «ασθενής κρίκος»», *Υλικά Συνεδρίου «Η Ευρωπαϊκή Ένωση απέναντι στην Ελλάδα» Αθήνα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο 17-19.1.2014: 156-163, 2014α
- Πατέλη Δ., «Νέο στάδιο, αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης και «κρίση πολιτικής εκπροσώπησης»», Εισήγηση στο Συνέδριο του ΜΑΧΩΜΕ: «Ταξική διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας - ταξική συνείδηση και πολιτική διαπάλη». 21, 22 & 23.11.2014
- Πατέλης Δ., «Παραγωγική ανασυγκρότηση τίνος, για ποιον και με ποια προοπτική;» ΟΥΤΟΠΙΑ τ.115, 2016, σελ. 67-80.
- Πατέλη Δ., «Φύση, κεφαλαιακή συσσώρευση, κρίση και "πράσινα" ιδεολογήματα». ΘΕΣΕΙΣ, τ. 4-5/2011, σελ. 61-82.
- Σαραντή Τ., «Μια χούφτα πολυεθνικές ελέγχουν την παγκόσμια αγορά σπόρων», Ανιχνεύσεις, 31/1/14.
- Τι είναι και τι επιδιώκει η «Συλλογικότητα αγώνα για την Επαναστατική ενοποίηση της ανθρωπότητας». Αθήνα, 2014.
- Τζαναβάρα Χ. Εγκλημα στην... Εγνατία οδό. Εφημερίδα των συντακτών, 20.09.2016.
- Τσίρου Θ., «Κουρεύονται» οι προσδοκίες για το χρέος. Ναυτεμπορική», 25.2.2016
- Глазьев С., «Дело не в сдерживании России. Ставки намного выше», ВЗГЛЯД, 14.7.2015
- Кизим А.А., Козырь Н.С., «Интернационализация бизнеса: транснациональные корпорации, эволюция подходов». Экономика и бизнес. - 2011. - №1 (5).
- Пятаков А., «Как уничтожить транснациональный капитализм». Москва, 2013.

Structural Crisis, War and Alternative Prospects for Human Kind

D. Patelis, Associate Professor of Philosophy, Technical University of Crete

Abstract

This paper focuses on the theoretical and methodological framework needed for the investigation of the contemporary stage of capitalism. Importantly, it reveals the contemporary character of the structural contradictions of capitalism whose resolution is inherently linked with destructive processes, crisis and (social, economic and/or armed) war. In this context, the typical destructive process of the violent imposition of trans-nationalistic-monopolistic «debt colony» regimes is also examined. Notably, such phenomena are, today, tightly linked with an attempt for the complete subordination of human kind (people, countries and regions) to the sovereignty of a particular center. The economic, political and military power of this center eliminates the possibility for an independent, sovereign and balanced development of society, according to the real needs of the people.

The current stage of imperialism is defined as the transnational-monopolistic stage where human kind is subordinated to transnational multi-industry monopolistic conglomerates (TMCs, also known as transnational corporations - TNCs) at a local, regional and global level. This stage is associated with structural changes in the global and regional division of labor. These are, in turn, linked with a reformulation of the terms and limits of the in-extend and in-intensity growth of capitalistic production. The specific structural features of the current stage of imperialism are revealed in this work based on the evaluation of: i) the current internal in-extend limit of the capital growth (i.e., the modern form of monopoly; TMCs that subordinate the globe); ii) the particular role of the financial capital (given the contemporary financial oligarchy) that dominates the industrial one; iii) the upgrade of the in-intensity growth of production due to the new stage of scientific and technological revolution; iv) the changes in the in-extend and in-intensity growth of production that came with the the rise and the fall of the early socialistic revolutions of the 20th century (in the context of their interaction with the world of capital); v) the escalation of intensity of the process of distribution of the world productive forces among the TMCs and the respective imbalances (e.g., the emergence of BRICS and the gradually shrinking potential of traditional imperialist centers, such as North America, EU-Western Europe and the Far East, led by Japan); vi) the endeavors of enforcing, progressively more and more violent and warring, terms of exploitation and oppression.

These contradictory processes emerge with particular intensity within the ongoing structural crisis via rapidly escalating: i) the imbalances and forms of exploitation (with catastrophic demographic results) and ii) the enforcement of institutional and extra-institutional trans-nationalistic monopolistic dictatorships and forms of oppression (including external guardianships and imposition of emergency «debt colony» regimes). The crisis, the imposed «debt colony» regimes and the ongoing third world war (proxy/hybrid/indirect that is rapidly evolving into a direct one), demonstrate the destructive side of the system's controversy. At the same time, the new opportunities that emerge for the scientific investigation of society (and more broadly, science and technology) call for well-grounded theory regarding alternative future prospects for human kind, considering its unification on the basis of a rational, scientific planing of a holistic developmental process. An essential part of such a prospect is also the necessary demands for the acquisition of independence, sovereignty of the people and the productive reconstruction of a country.